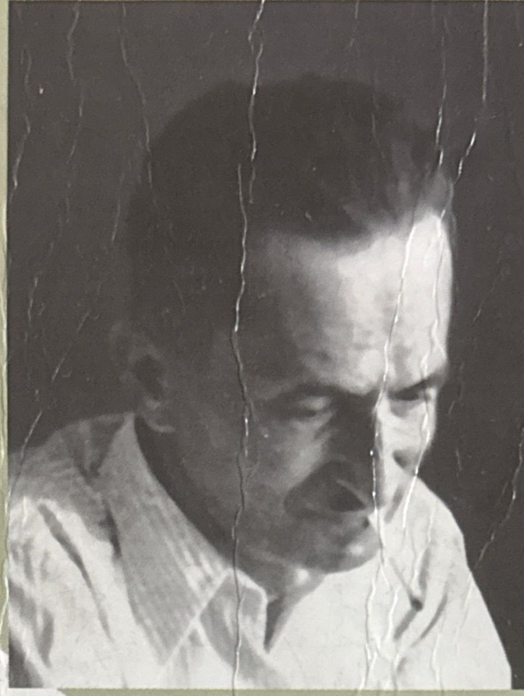
GENÇLER İÇİN TÜRK KLASİKLERİ

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

ESKİ AHBAP

İNKILAP

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

Romancı, oyun yazarı (25 Kasım 1889-7 Aralık 1956) İstanbul'da doğdu. Çanakkale Lisesinde okudu. Yüksek öğrenimini tamamladıktan sonra (1912) Bursa ve İstanbul Liselerinde edebiyat, felsefe, pedegoji öğretmenliği ve müdürlük görevlerinde bulundu. Milli Eğitim Müfettişliği, Paris Kültür Ateşeliği yaptı. UNESCO'da Türkiye'yi temsil etti. Romanları, hikayeleri, tiyatro eserlerinin yanı sıra çeşitli çevirileri de vardır.

ESKİ AHBAP

Dizgi:
Gülizar Ceylan

Kapak:
Birsen Şenoğlu Canbaz

Baskı:
ANKA BASIM
Matbaacılar Sitesi No: 38
Bağcılar - İstanbul

ISBN 975-10-1542-1
02-34-Y-0051-0183

02 03 04 05 06   9 8 7 6 5 4 3

Ankara Caddesi, No: 95
Sirkeci 34410 İSTANBUL
Tel: (0212) 514 06 10 (Pbx)
Fax: (0212) 514 06 12
Web sayfası: http://www.inkilap.com
e-posta:posta@inkilap.com

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

ESKİ AHBAP

3. Baskı

İNKILÂP

ESKİ AHBAP

1

Yaşımı soran olursa kırk deyip geçiyorum amma hemen hemen elliye yanaştım. Bu yaşta adam için karısının ölmesi kadar büyük felâket olmuyor. Daha gençlikte başa gelse insan, yine sarsılır. Ev bark yıkımı kolay şey değil. Amma bir cihetten de bir ümit yeri kalır. Adam belki yeniden bir yuva tutar; sönük ocağa şöyle üç, beş kasım dalı atar. Daha ihtiyarlıkta olursa onun da o kadar zararı yok. Adam, altmışından sonra karıyı neylesin; insan, o vakit keenne vapur bekleyen yolcuya benzer.

Üç sene evvel rahmetliyi "Emir Sultan"daki kabrine götürdüğüm vakit ömrün bu belâlı yaşındayım. Ben halde olanların çoğu yeniden evleniyor amma, yüzde doksan, sonu fena çıkıyor. Geçkin bir şey alırsan nafile sarmıyor. Genç alıyorlar, ille... daha berbat oluyor. Bu zamanda helâl süt emmiş kaçta kaç çıkar? Diyelim ki öyle birine rasgetirdik. Değil mi ki dini bütün, ahlâkı düzgün olduğu için sana sadakat gösterecek. Nafile... Bu yaştan sonra işi çapkınlığa

vuranlar da oluyor. Her koyun kendi bacağından asılır. Kimseyi "Şöyle yapıyor, böyle ediyor!" diye kınamsamak huyum yok ama, bu yaşta çok çirkin düşüyor. Bunlar delikanlılıkta yakışan şeyler.

İşte bunları birer birer düşündüm. İlle velâkin vakit, saat gelince adamın basireti mi bağlanıyor, ne oluyor? Beş yaşında bir çocuk, adamı iblis gibi aldatıyor.

2

Rahmetlinin hastalığı iki yıldan ziyade uzamıştı. Fena yorgundum. Kırk lokmasından sonra birkaç ay İstanbul'a gitmek, her eyyam şöyle başımı dinlemek istedim. Bursa'dan İstanbul komşu kapısı gibi bir şey. Fakat her nedense Abdülhamid'e bomba atıldığı seneden beri gitmek kısmet olmamıştı. Oğlum, kızlarım hiç memnun olmadılar. Hele damadım beni niyetimden vazgeçirmek için dehşetli uğraştı. Besbelli İstanbul'da baştan çıkar, fazla para yerim diye korkuyorlardı. O vakit kızdım amma, şimdi hak veriyorum. Öyle ya malım, mülküm onların sayılır. Mamafih, benim öyle uluorta gitmeme imkân yoktu. İstediğim sadece biraz eğlenmek, yirmi beş yaşıma doğru şöyle bir gidip gelmekten ibaretti. Hoş, ben o vakit de pek bir şeyler becerebilmiş değildim ya... Söz gelimi sanki...

Şahinpaşa oteline indiğimin ikinci sabahı hizmetçi: "Sizi bir eski ahbap görmeye geldi" dedi. "Allah,

Allah, nereden duydu geldiğimi?.. Çağır bakalım kimmiş?" dedim. Odaya gayet mükemmel giyinmiş, şişmanca, altın gözlüklü bir efendi girdi. Bir de dikkatli bakınca ne göreyim? Eski Hukuk arkadaşlarımdan "Teneke Mahir" değil mi? O vakit gayet maskara bir şeydi. Vapur çarkı, şimendifer düdüğü, ağustosböceği ötmesi gibi seslerin gayet iyi taklidini çıkarırdı. Hele çeşmede teneke doldururken çıkan sesi öyle bir taklit ederdi ki... Boğazının içi teneke mi kaplı mübarek?! Arkadaşlar ona bunun için "Teneke Mahir" diye ad takmışlardı. Az kaldı tanıyamayacaktım. O vakit cılız, ihtiyar yüzlü, sefil kılıklı bir gençti. Biz ihtiyarladıkça o, öyle gençleşmiş hele kıyafeti o kadar düzmüş ki şaşılacak şey... Bir zamanlar bir kazaya kaymakam yapmışlardı. Sonra açığa çıkardıklarını işittim. Vebali boynuna amma galiba bir para işi dönmüştü. Çocuklarımdan görmediğim bir muhabbetle boynuma sarıldı. Şapır şupur yüzümden, gözlerimden öptü: "Ah, Hilmi... Felâketini işittim... Ne yapalım dünya hali bu!" diye başıma gelenleri bir bir saymasına, indiğim oteli öğrenmesine, vaktiyle öyle pek sıkı fıkı ahbap olmadığımız halde bu derece vefa göstermesine şaşmadım, desem yalan olur; amma doğrusu memnun da oldum.

Hani neye demişler "Yalnızlık yalnız Allah-ı Taalâ Hazretlerine mahsustur" diye. Benim uğradığım musibetten sonra daha umumî musibetlerden bahsettik. Kendi halinden de haber verdi. Hâlâ bekârmış. Memuriyette adam kadri bilmedikleri için artık işi

komisyonculuğa vurmuş. Bazı mühim işler görüyor, gayet iyi para kazanıyormuş. Bana Bursa'da yapılabilecek birçok işlerden bahsetti. Çiftliklerimin varidatıyla kanaat etmek büyük kabahat imiş. Öyle işler varmış ki istesem altı ay içinde Karun kadar zengin olabilirmişim. Fakat para bahsinde besbelli beni pek gönülsüz gördü ki fazla ısrar etmedi. Onunla beraber yapacağımız yegâne iş, İstanbul'da bulunduğum müddetçe beraber gezip eğlenmek olacaktı. Mahir'in bu hususta da ihtisası varmış. Girip çıkmadığı yer, bilmediği insan yokmuş. Çenemi sıkarak, ellerimi, dizlerimi, omuzlarımı tartaklayarak İstanbul'un eğlence âlemlerini öyle ballandırdı ki doğrusu heyecanlandım. Hem derinden derine hoşlanıp hem de yapacağımız şeylerden korkarak "Yahu Mahir!" dedim. —Bu kadar çabuk teklifsiz olduğuma hâlâ hayret ederim ya— "Yahu Mahir, sen galiba beni baştan çıkaracaksın..." Mahir çenesini katmerleştirip gülerek: "İşine bak... Asıl onun tadı bu yaştan sonra çıkar... Adam, dünyaya bir kere gelir!" dedi. Adam dünyaya bir kere gelir diye rezalet içinde gitmeye mânâ yoktu amma, ben de çocuk değildim ya... Zararsızca ve edep, namus dairesinde eğlenebildiğim kadar eğlenirim... Baktım ki netice fena görünüyor; tası, tarağı topladığım gibi Bursa'ya aşarım. Amma dedim ya vakit, saat gelince beş yaşında çocuk, adamı İblis-i lâin gibi oynatıyor.

3

Mahir, beni daha o gün Beyoğlu'nun iyice bir oteline indirdi. Gündüzleri çarşı, pazar gezer; geceleri sinemaya, tiyatroya, konferansa filân giderdik. Yaz iyiden iyiye gelmişti. Akşam üzerleri Taksim bahçesi ömür oluyordu. Geldiğimin galiba onuncu akşamıydı. Boğaz'a karşı kafaları iyice tütsüledik. Mahir "Haydi seninle şu gençler gibi dolaşalım" dedi. Haydi, kolkola Beyoğlu Caddesinde yola düzüldük. Öyle dehşetli bir mehtap vardı ki, elektrik fenerleri şuraya, buraya asılmış hevenk hevenk limon çiçekleri gibi donuk kalıyordu. Kafamda bu gece, bayağı bir yirmi yaş rüzgârı esiyordu. Benim de başımın üzerinden elektrik telleri geçiyor gibi tramvaylarla yarış etmek istiyordum. Dükkânlar, evler, fenerler, akın akın giden insanlar, hele kadınlar, bu gece bana bambaşka göründü. Baloz gibi bir yerin önünde durduk. İlânda "Güzel bilmem kim sahnede çıplak oynayacak" diye yazıyordu. "Allah, Allah... Bursa'da efelerin dağda yaptıklarını burada şehrin göbeğinde yapıyorlar ha..." dedim. "İstanbul..." diye cevap verdi. Sahi, buranın havasında, suyunda bir şey vardı. İspatı kendim... Bursa'da bunu duysam tüylerim diken diken olurdu. Halbuki burada Mahir'e "Haydi seninle şu rezaleti bir görelim" dedim. O, tabiî dünden hazır. "Yahu, aferin sana, amma da çabuk açıldın ha..." dedi. Girdik. Hakikaten Mahir'in İstanbul'da tanımadığı yok. Sokakta, tramvayda, lokantada olduğu gibi burada da birçok kimselere selâm verdi. Masaların ara-

sından geçerken Fransızca, Almanca, Rumca, hattâ Farsça konuştu. Ben, loca gibi tenha bir yere çekilmemizi, ortaya oturmaya tercih ettim. Çalgı baygın baygın bir hava çalıyor; garsonlar ellerinde tepsiler, şişelerle masadan masaya koşuşuyorlardı. Sahnede yarı çıplak sarhoş kadınlar oynuyordu. Tavanda sokak kapısı cesametinde bir nevi pervane müttasıl sallanıp rüzgâr dağıtıyor; renk renk sigara dumanlarını bir başka hava ile sarmaşdolaş edip oynatıyordu. Ömrümde birkaç defa adamakıllı sarhoş olduğumu hatırladım. Fakat bu geceki kadar can-ü dilden sarhoş olduğum aklıma gelmiyor... İnsan kısmı yavaş yavaş baştan çıkar; hem de bu halin hiç farkında olmaz derler. Belki bu da doğrudur amma, ben kendi hesabıma kuyuya düşer gibi ne oldumsa birdenbire oldum. Çalgı, baygın baygın çalarken bilmem neler içtik. İkide birde "Oooo... Hayat varmış... İki günlük ömrümü neye ah-ü vâh ile, yahut çiftlikte tezek kokusu koklamakla geçirmeli?" diyordum. Öyle hafifmiştim ki ayağa kalksam şu havada birbirine sarılıp oynaşan kırmızılı yeşilli dumanlar içinde dolaşabileceğimi sanıyordum.

Acaba bunun için mi pek çok içenlere "Bulut gibi sarhoş olmuş!" derler? Mahir'e yeşilli bir kadını gösterdim. "İnsan mıdır, melek midir tefrik edene Çungar'daki çiftliğim helâl olsun!" dedim. Mahir "Çağıralım da sen kendin tefrik et!" dedi ve bir işaretle işi garsona anlattı. Kadın hiç nazlanmadan locamıza geldi. Ne milletten olduğunu sormadım, fakat adı

"Mariz"di. O da neden aklımda kaldı hani. "Mariz" zad ile yazılırsa "nâmizaç, hasta" manasına gelir ya. "Madam, sana neye Mariz, diyorlar; maşallah gül yanaklarından kan fışkırıyor!" diye nükteperdâzâne bir cinas sarfetmiştim. Arkadan bir rakkase daha geldi. Locada iki çift olduk. Artık çalanları, oynayanları unutmuştuk. Hattâ o aralık "çıplak kadın" oynamış da haberim olmadı. "Mariz" benim yağlı bir kuyruk olduğumu anlamıştı. İltifat dehşetli gidiyordu. Bir hayli zaman içtik. Kadın tâ göğsüme yaslanmış, bayağı nefesimi tıkıyordu. Mahir, benim bu halimi gördükçe kahkahayı basıyor. "Alemde seninkiler beybabayı bu halde görmeliler!" diyordu. Bu, hakikaten pek berbat bir şey olurdu. Fakat galiba o kadar da utanmazdım. Allah adamın aklıyla beraber ârını, namusunu da alıyor. O geceki sarhoş kafamla kendi yüzsüzlüğüme kendim de hayret ediyordum. "Mariz" çetrefil Türkçesiyle tâ kulağımın içine durmayıp bir şeyler anlatıyor, anlatıyordu. Sade bilmem ne için, bu sesi dinlerken gönlüme bir gariplik çöküyordu. Şöyle yan yana biraz ağlayalım diyordum. Bu gariplik gitgide arttı. Çalgı artık susmuştu. Salondaki lâmbalar tekmil kısılmış sanıyordum. Öyle geliyordu ki dışarıda bütün İstanbul'a yağmur yağıyor. Gözlerim yarı devrilmiş bir kadehten birer birer, ağır ağır damlayan nane kokulu, yeşil içki damlalarına dalıp gitmişti. "Mariz" hâlâ kulağımın içine söylüyordu. Birdenbire bu garipliğin nereden geldiğini buldum. Bu ses uzaktan uzağa rahmetlinin sesine benziyordu. Duvağını açtığım ilk geceden kucağımda verdiği son

nefese kadar geçen günler birer birer gözümün önünden geçti. Midem altüst oldu. Fena bir ağlama geldi; locadakiler hep şaşırmışlardı. Mahir koluma girerek beni karanlık ve serin bir taşlığa çıkardı; bol su ile yüzümü yıkadı. İçkiye yüzüm olmadığını bilmez gibi neden o kadar ileri gitmiştim. Kendime gelince dar pencereye başımı dayayarak Haliç'in kandillerine baktım; sonra hemen çıkmak istedim; kadınlara şöyle bir "Allaha ısmarladık" demek bile içimden gelmedi.

4

O geceki sarhoşluk beni bir hafta hasta yatırdı. Allah razı olsun Mahir, hiç yalnız bırakmadı. İkide birde; "Nafile, sen evlilik hayatına iyice alışmışsın, kendine şöyle eli, ağzı düzgün bir şey bulmaya bak!" diyor, sonra çenesinin katmerlerini çekiştirerek "Kim var ya Rabbi, sana münasip kim var?" diye uzun uzun düşünüyordu. O, bana münasip bir kadıncağız ararken, ben de bir yandan "Yahu, bu ne hayırlı ahbap böyle... Beni milyoner etmeyi düşünen o... Lala gibi gezdiren o... Sonra evlendirmeye çalışan yine o... İnsanın kendi evlâtlarında bu vefa bulunmuyor!" diye düşünüyordum.

Mahir, nihayet bir kelepir keşfetti. İyi bir aileden, güzel, zarif, tahsil ve terbiyesi mükemmel bir kız... Babası eski paşalardanmış... Sekiz, on sene evvel vefat etmiş... Annesiyle beraber tüccardan bir dayısı yanında oturuyormuş ki, vasisi de o imiş... "Yahu,

alay mı ediyorsun, diyordum, ben kırkını geçmiş, büyük baba olmuş adam... Akla sığmayacak şey..." Mahir, bu ciheti düşünmeye bile lüzum görmüyormuş... Adam kaç yaşında görünürse o yaşta sayılırmış... Bana nihayet otuz beşten fazla verilmezmiş. Keşişdağı'nın havası beni konserve gibi taze saklamış. Bundan başka kız, gayet ağırbaşlı imiş. Öyle zevzek, tatsız bir gence karı olmaktansa benim gibi yaşını, başını almış, aklı başında, karı kıymeti bilir, kibar bir adamla evlenmeyi tercih edermiş. Zaten şimdiki fikirlere göre asıl erkek diye bana denirmiş. Aman ne telâş, ne hararet!.. Sanırsın ki asıl evlenecek kendisi... Mamafih telâşı bana da az çok sirayet etmedi dersem yalan olur. Zaten artık bekârlığın çıkar yol olmadığını anlamış, herçi bâdâbâd bir kere tecrübe-i talih etmeyi düşünmeye başlamıştım. Fakat herhalde bu, uzun uzadıya düşünmeden halledilecek bir dava değildi. Bütün korkularımı, tereddütlerimi söyledim. Hepsine cevap buldu. Hülâsa ne yaptı, yaptı, üç dört gün içinde dilimi, ağzımı bağladı. İzdivacım yeni İstanbul modası üzere olacaktı. Program şu idi: Kaç göç olmadığı için Şişli'deki evlerine misafirlik bahanesiyle beni götürecek... Kızı iyice göreceğim... Sonra işimize gelirse resmen dayısından taleb edeceğiz. Kızı öteden beri zengin bir palamut tüccarı istiyormuş. Dayı, bu izdivaca taraftarmış. Fakat çocuk, bu adamı bir türlü beğenemiyormuş. Hakikaten de odun gibi bir adammış. Ben paraca o tüccardan aşağı olmadığım için Mahir, bu işe bitmiş gözüyle bakıyordu.

5

Alacağım kadınla evvelden görüşmek falan gibi işin yeni cihetleri bilmem neden hoşuma gidiyordu. Alafranga bir aileyle münasebete girişeceğim için gerek kıyafet, gerek hal ü kal itibariyle alâkadar-ül-istitae İstanbul zenginlerine yaklaşmak istedim. Bütün giyeceklerimi yeniden yaptırdım. O kabil aileler adâb-ı muaşeretine dair bir hayli malûmat edindim. Nihayet ziyaret günü geldi. Pek utanıp sıkılacağımı sanarak günlerce evvelden uykularım kaçmaya başlamıştı. Fakat maşallah ne sade, ne tekellüfsüz insanlarmış. Rahmetli ile evlendiğimiz vakit üç gün birbirimize söyleyecek söz bulamamıştık. Halbuki Şevkiye Hanım olsun, anası olsun, sanki dilotu yemişler... Öyle sözler buluyorlar ki, hani karşılarındaki kurt, kuş olsa Hazret-i Süleyman gibi, lisana getirecekler. Aman, beni öyle bir açtılar ki, bu kadar güzel sözler bulup söyleyeceğimi ömrümde aklıma getiremezdim. Müstakbel kaynanama hanımefendi diyeceğim yerde kazara efendi hazretleri demekten, bir de küçük bir kurabiyeyi şeker sanıp çaya atmaktan başka bir falso yapmadım.

Şevkiye Hanım, Hıristiyan kızları gibi serbest serbest aramızda dolaşıyor; bana albümler, notalar gösteriyordu. Ben geçkince, ağır bir kız bekliyordum. Halbuki, o âdeta bir çocukmuş; çelimsiz bir vücut, küçük pembe bir yüz, ışıl ışıl şeytan gibi yeşil gözler; beyaz denecek, uzaktan ihtiyar zannettirecek kadar açık sarı saçlar. Annesi piyano çaldırdı. Çaldığı şeyler

hep alafranga. Tabiî pek anlayıp sardıramadım. Fakat parmaklarından mahareti belli. Çay içtik, pastalar yedik ve seksen senelik ahbaplar gibi ayrıldık.

Sokağa çıkar çıkmaz, Mahir'e: "Yahu... O benim kızlardan küçük... İnsan karı diye ortaya çıkarmaya hâyâ eder billâhi..." dedim.

Mahir, kızdı. Dudaklarını bükerek Bursa'daki çiftliğinde yabani gibi yaşamış bir adamın ancak bu kadar insan kıymeti takdir edeceğini söyledi. "Pekâlâ, pekâlâ, artık bir daha bunun lâfını etmeyiz" dedi.

Fakat bilmem nasıl oldu, beş dakika geçmeden söz yine dönüp dolaşıp oraya geldi. Bu kız, çocuk gibi görünürmüş amma yüz yaşındaki bir ihtiyar kadar müdebbir ve ağırbaşlı imiş. Kaçırmak pek büyük ahmaklık olacakmış.

O gün kulak vermedim. Fakat iblis, iki gün sonra gayet tuhaf bir havadis getirdi. Akşam bir iş için yine o eve uğramış. Şevkiye Hanım, mânalı mânalı gülümseyerek beni sormuş. Mahir, şöyle bir ağzını aramak kastıyla: "Hilmi Beyin üç ay evvel haremi merhum oldu. Gel, seni şuna yapalım!" demiş. Zavallının yüzü hemen gelincik gibi kızarmış, içini çekerek: "Cidden çok fevkalâde, fakat beni beğenebileceğini zannetmem." demiş. Ben, kahkahalarla güldüm; el şakası etmek için âdetim olmadığı halde, yumruğumla Mahir'in karnını dürterek: "Ulan Mahir, olur domuz değilsin... O senin kuruntun olmalı. Nezaket icabı böyle söylemiştir, o" dedim.

Dedim amma, içim de fena halde çürüdü. İnsan;

yüz yaşına gelse nafile, halini bilemiyor. Bir parça yüz gördü mü, derhal her şeyi unutuyor; kızı değil ya isterse torunu yaşta olsun.

Mahir, iki arada mekik gibi gidip geldi. Ne yaptı yaptı; beni de, dayısını da razı etti.

6

Nikâh günü artık kararlaşmış, izinnameler dolaştırılıyordu. Bir gece geç vakit yatmak için soyunurken, sıkı sıkı kapıma vurdular. Pantalonumun çıkmış bir bacağını tekrar sokmaya vakit bulamadan, kapı açıldı: Mahir, hiddetinden yüzü morarmış, alnının damarları fırlamış, yumruklarını sallayarak ve bağırarak içeri girdi. Evvelâ arkasından gelen birisiyle kavga ediyor sandım. Hiddetle kapıya çarptı. Ağzına pis bir şey kaçmış gibi, tahtalara tükürüyor "Tuvvv... tuvv... İğrendim şu insanların iki yüzlülüğünden, menfaatperestliğinden" diye bağırıyordu.

"Hayr'ola?... Ne oluyorsun yahu? Kendine gel; tıkanacaksın be..." falan gibi sözlerle yatıştırmaya çalıştım. Birçok atıp tuttuktan sonra: "İşimiz bozuldu... Vazgeçtik, kızlarını başlarına çalsınlar!" demesin mi?

Benim de başım şöyle bir döndü. Anladım ki, kendimi naza çektiğim sıralarda farkında olmamışım amma, bu tasavvura iyiden iyiye ısınmışım. Mamafih, renk vermedim: "Üzülme, kısmet değilmiş.. Ne yapalım? Ölecek halimiz yok ya!" diye teselliler bile verdim.

Bizi işiten biri olsa, asıl işi bozulan biçare onu sanırdı. Mahir, iki bardak su içtikten sonra işi anlattı: "Biliyorsun ya, dedi, dayısının İzmit'te bir konserve fabrikası var... Senin, benim gibi bir adamın elinde olsa, maden gibi işler. Gel gör ki, herif hem ihtiyar, hem de işten anlamıyor. Onun için ipin ucunu kaçırmış. Borcu ödeyecek halde değil. Şu, hani evvelce Şevkiye'yi isteyen palamut tüccarı yok mu? İşte o, on bin liraya fabrikaya talip imiş... Bu kere kızın başkasına verileceğini haber alınca, kızgınlıkla fabrikayı almaktan sarf-ı nazar etmiş. (önüme bir buruşuk kâğıt atarak) şu kâğıdı göndermiş. Onun için Şevkiye'nin dayısı sana verdiği sözü geri alıyor. Yazık oldu kızcağıza... Bir fabrika hatırı için kızcağızı senden ayırdılar..."

Mahir, sözün burasına gelince biraz durdu. Başını uzattı. Sesi titreyerek pek yavaş ve manalı bir tavırla: "Keşke seni hiç tanıtmasaydım!" dedi. Sonra, yeni baştan coşarak para hatırı için kalp ile oynayan insanlara lânet etmeye başladı. Sebebini bilmeden ben de titriyordum. Hani Tarık, Napolyon falan gibi büyük adamların iki kelimelik gayet keskin sözleri vardır. Ben, onları pek takdir ederim. Hayf ki, bugüne kadar hiç böyle bir söz sarfetmeye fırsat düşmemişti. Elimin balta gibi sert bir hareketiyle Mahir'i susturdum:

— İşi inada mı bindiriyorlar, benimle rekabete mi kalkıyorlar? Bana meydan okuyanın ben alnını karışlarım, diye bağırdım.

Sonra karışlama işareti yapmak için açtığım elimi göğsüme vurdum ve yalnız iki kelime söyledim: "Fabrikayı aldım."

Mahir'in iri gözleri, büsbütün açıldı. Adamın başkasından beklemediği bir hareketle karşılaşması çok tatlı oluyor. Mahir, benden böyle bir hareket bekleyemezdi. Ellerini havaya kaldırarak: "Aman! Tüylerim ürperiyor. Bu, ne müthiş hareket?" dedi.

"Müthiş ya!... Sen her sakallıyı baban mı sanırsın? Mahir, karşımda âdeta küçülmüş bir tavırla: "Vallahi ben, senden korktum!" diyordu.

Teessürümüz geçtikten sonra karşı karşıya oturarak konuşmaya başladık. Arkadaşım, hareketimi yüksek, fakat biraz ihtiyatsız buluyordu: "Sen, bu asırda bir derebeyi ulviyet ve muhabbetiyle hareket etmek istiyorsun amma, ben seni senden çok düşünürüm. Gel, biz yine bu işten vazgeçelim. İstediği fiyat pek fahiş... İşi yakından tetkik ettiğimiz zaman göreceğin üzere, katiyen on bin lira etmez. Hoş, senin gibi adam onu maden gibi işletir amma..."

Fabrikanın istikbali falan gibi sözler masaldan başka şey değildi. Mamafih, tabiî artık geri dönülemezdi. Ferağ ve intikal muamelesinin ikmal edildiği günün akşamı Şevkiye Hanım ile nikâhımız kıyıldı.

7

İşi daha Bursa'dakilerden gizli tutuyordum. Olup bittikten sonra onları emr-i vaki karşısında bırakmak

daha muvafık olacaktı. Çok memnundum. Emir Sultan'dakinin arasıra karşımda mazlum boynunu büken hayali bile artık keyfimi kaçırmıyordu. Sade bir nokta biraz midemi bulandırıyordu: Bana varmayı saadet bilen Şevkiye Hanımın tuhaf durgunluğu... Dikkatimi celbeden bir başka hal de, zifafı alabildiğine tehir etmeleriydi.

Yeni âdet üzere nikâhımla beraber mağaza mağaza, geziyor, tedarikâtımızı kendimiz yapıyorduk. Şevkiye, saatlerce beni tezgâh önlerinde ayakta tutuyordu. Öyle ki, gece yatağıma girince, ayaklarımın ağrısından bağırıyordum. Bereket, her dükkân değiştirdikçe, pastacıda biraz istirahat ediyorduk. Aman, bu çocuk, ne kadar çok abur cubur yiyordu. En fenası onu mahcup etmemek için, ben de pastalar, çörekler, şekerlemelerden midemi bozuncaya kadar yemek mecburiyetinde kalıyordum.

Bir gün pastacının birinde fena bir vaka oldu. Münasebetsiz herif söze karışıp Şevkiye'ye benim için: "Beybabanız" demez mi? Hainin bu sözü çöreklerinin pis yağından ziyade midemi bulandırdı. Nene lâzım, sen kendi işine bak. Yalnız bir yerde olsak, muhakkak tersledim. Burada çaresiz işitmezlikten geldim. Sade şöyle göz kuyruğu ile nişanlıma baktım. Şairane bir mahzunlukla çatalının ucundaki armut şekerlemesini kemirerek düşünüyordu. Ondaki durgunluk işte o vakit dikkatime çarptı. Acaba pişman mıydı? Bunu biraz Mahir'e de açacak oldumdu;

gülüverdi. "Ağırbaşlı bir kızdır o, niye nafile mi sana davul çaldık. Sen bu hale daha da sevin" dedi.

8

Herifin dediği gibi, "Şu insan oğlunun başına gelen pişmiş tavuğun başına gelmiyor." Bir gece "Bir muhibb-i hayırhah" imzalı bir mektup aldım. Bu kâğıt, bana nikâhlım Şevkiye Hanımın üç seneden beri genç bir doktorla münasebetini bildiriyordu. O kadar tafsilât vardı ki, yalan olması mümkün değil. Ne hale geldiğimi söylemeye lüzum var mı? Elimde kâğıt sokağa fırladım. Tâ Şişli'ye, evlerine giderek bana oynanılan oyunun hesabını isteyecektim. Vakit geç olduğu için tramvay yoktu. Araba da bulamadım. Sokaklarda yangıncı gibi koşuyordum. Yolun uzaklığı ve tramvay bulunmaması aynı isabet olmuş. Çünkü Harbiye'nin önüne varıncaya kadar hayli hızımı almıştım. Orada bir nefes durup halime baktım ve ihtiyatsızlığımdan kendi kendime güldüm. Sonra, tabiî geri döndüm. Karanlıkta, yürürken kendi kendime: "Ben bu kadar aptal bir adam değildim. Ne oldu da yaşımı, halimi bilmez gibi başımdan büyük işler tuttum?" diyordum.

İçimin ateşini gidermek için bin türlü teselli düşündüm. Amma hakikaten de öyleydi. Ya Allah saklasın, bu işler evlendikten sonra başıma geleydi.

9

Ertesi sabah erkenden Mahir'i gidip buldum. "Yaptığın gibi temizle bakalım!" dedim. O da pek fena meraklandı. Yumruklarıyla başına vurdu. Bu vaka üstüne kırk gün yaşarsa taaccüp edeceğini söyledi.

Maatteessüf üzülüp kesilmek kolay olmadı mı, insan zevahire çok aldanıyor. Pek nezih sandığım bu aile, meğer ne kadar çingene imiş: Zifaftan evvel vukua gelen talâkta nikâhın yarım verilmesi usulden olduğu halde, Mahir, bir türlü onları ikna edememiş. "Ya hepsini verir, yahut da mahkemelerde işi uzatırız" demişler.

Mahkemede yüzde doksan sekiz hak kazanacağım muhakkaktı. Fakat inat etmeyi hem kibrime yediremedim, hem de vakayı Bursa'dakiler duyarlar diye çekindim. Fazla olarak aldığım eşyayı da alıkoydular.

Konserve fabrikası da üstüme bir yüktü. Ne ise Mahir beni bundan da kurtardı. Fakat ne çare ki, yedi bin beş yüz liradan fazlaya müşteri bulamadı. Eski ahbabım beni rıhtıma kadar teşyi etti. Vapur ayrılırken mendiliyle uzaktan gözlerini sildiğini gördüm. Bursa'ya şöyle böyle dört bin lira ziyanla döndüm. Neyse bari Allah acıdı da, orada rezaleti duyan olmadı.

10

Bazı tesadüfler insana elli senede öğrenemeyece-

ği şeyleri iki dakikada öğretiyor. Bu vakadan iki sene sonra bir iş için yine İstanbul'a gitmiştim. Bir gün Haydarpaşa vapurunda karşımda oturan iki zattan birinin diğerine: "Yahu, duydun mu Teneke Mahir'in çevirdiği fırıldağı? Olur tilki değil bu herif" dediğini işittim.

Hemen kulaklarımı kabarttım. Öteki harfiyen şu sözleri söyledi: "Ali Recep'e geçirdiği külâh değil mi? Biliyorum. Bak, ben sana daha şıkını anlatayım. İki sene evvel bir palamut taciri bizim Hacı İsmet Beyin yeğenine talip olur. Kızı bilmem bilir misin? Kırık, dökük, minyon bir kızcağız... Tabiî, palamutçu kaçırılacak kısmet değil... Fakat gel gör ki kız birkaç sene evvel benim gibi meteliksiz bir doktorla işi pişirmiş. Kız ayılır, başılır; dayısı tabiî inat eder. Mücadele aylarca sürer. Nihayet İstanbul'un ekseri evleri gibi bu evde de ayağı olan Teneke Mahir imdada yetişir. İki yüz liraya mukabil işi gayet iyi bir şekilde tesviye etmeyi üzerine alır. Doktorcuk, babasından yegâne miras kalan bir sucu dükkânını satarak parayı tedarik eder. Bak sen şimdi Mahir'in çevirdiği dolaba... Bursa eşrafından bir enayi yakalar. (Bu kelimeyi kulaklarımla işittim). Ne yapar yapar herifin aklını çeler ve kıza talip çıkarır. Herif, adamakıllı zengin; bir yandan da Hacı İsmet'in İzmit'teki berbat bir konserve fabrikasına on bin liraya talip... Kız da plân mucibince o tarafa meyil gösterince dayının diyeceği kalır mı? Biçare palamutçuyu bir kere böylece ıskartaya çıkarırlar. Mahir'in fabrika komisyonundan dercep ettiği

paradan bahse lüzum görmüyorum. Nikâh olur. Herif, tabiî güveyi girmek ister. Türlü bahanelerle birkaç ay işini savsaklarlar. Tâ ti palamutçu bir başka kadınla evleninceye kadar. O vakit Mahir, Bursalıyı imzasız bir mektupla keyfiyetten haberdar eder. Biçarenin ne hale geleceğini düşün! Mamafih, Bursalı, pek zannedildiği kadar da enayi değilmiş. İşin bozulduğunu görünce tehdide, şantaja başlar. (Hikâyenin buraya kadar olan kısmı maatteessüf hakikiydi. Onun için sabırla başımı eğip dinlemiştim. Fakat bu tehdit ve şantajcılık sözlerini işitir işitmez serâpâ kulak kesildim. Öteki devam etti): Herif "Boşanmam, nikâhım altında çürütürüm!" diye dayatır. Nihayet nikâhı bağışlamak ve üste de zarar ve ziyan bedeli namı altında iki yüz lira verilmek şartıyla Mahir, herifi talâka razı eder. Nikâhlı iken kıza aldığı eşya ve hediyelerle bu iki yüz lirayı Mahir'e teslim ederek gönderirler. (Nasıl ki mehrini ben de aynı emin vasıta ile göndermiştim!) Bursalı öyle çingene bir adammış ki kıza hediye ettiği üç yüz kuruşluk bir yüzük için dört defa Mahir'i göndermiş. Yüzük zayi olduğu için en nihayet parasını göndermeye mecbur olmuşlar!"

Söze karışmak, şu şantajcılık ve çingenelik lekelerini olsun izale etmek istedim. Fakat yine sarf-ı nazar edip sigaramı içmeye devam ettim. İnsan çok anlaşılmaz mahlûk... Şantajcı, çingene falan gibi sıfatları bile icabına göre hazmediyor. Tek enayi demesinler diye...

8 Eylül 1333,1917

BOYUNDURUK

1

Karısı akşama yine bir alay misafir çağırmış olduğu için Profesör Celil Hıfzı Araman, Üniversitedeki dersini bitirir bitirmez hemen eve döndü.

Kapının anahtar deliğinde, her zamanki gibi, bir pusula duruyordu: "Ben bir arkadaşıma gidiyorum. Sen artık ne lâzımsa hazırlarsın. Vaktin kalırsa bir de lalanga pişir ama geçen günkü gibi olursa misafirlere kepaze oluruz: İmza Sadiye."

Profesör, çantasını portmantonun altına bıraktıktan sonra bir sandalyeye çökerek bir dakika soluk aldı; şişman yanaklarının terlerini kuruladı; sonra ağır ağır yakalığını, ceketini, potinlerini çıkardı.

Terliğinin teki yine portmantonun altındaki yerinde yoktu. Halbuki bu terlik yüzünden evde yıllardan beri, kan gövdeyi götürüyordu.

Celil Hıfzı, kırkını aştıktan sonra ilkbaharın geldiğini ayak parmaklarındaki nasırlardan anlar olmuştu. Marta doğru tabiat uyanmaya başlarken onun bu parmaklarında da ağır ağır filizlenme ve tomurcuk-

lanma alâmetleri beliriyor ve vaktiyle tatlı sevinç ve sıcak dalgaları halinde kırlar ve gökyüzünden aldığı müjdeyi şimdi ona bu nasırlar getiriyordu. Ne üniversitedeki doktor arkadaşlarının bilgisi, ne kendinin epeyce derin olan kimyası bu derde çare bulabilmişti. Baharda başlayan nasırlar gitgide azarak yaz sonuna kadar onu rahatsız eder, sonbahara kadar kayboluverir.

Tıp ve kimyanın mucizeleri, inkâr olunmaz mucizeleri vardır. Fakat ilâçlar ancak hastalık kâfi derecede geliştikten, yani yapacağını yaptıktan sonra tesirini göstermiyor ve nasırlardan biri batarken ötede başka biri çıkıyordu.

Celil Hıfzı'nın dünya görüşündeki mütevekkil ve babayani iyimserliğinde bunun da az çok tesiri olmuştur. Üniversite arkadaşları kanser yahut ebedî sulhün formülünü ararlarken, tabiat ve ahlâkı düzeltecek usuller üzerinde birbirlerini yerlerken o, bu nasırları hatırlayarak hüzünle gülümser, kalın bıyıklarını sıvazlayarak: "Olur inşallah" derdi.

Evin taşlığında onun terliklerini saklamak için bu portmanto altından başka bir yer bulunamamıştı. Celil Hıfzı, sokağa çıkarken onları, potininin ucuyla mümkün olduğu kadar gerilere teperek sözüm ona başkalarından saklar, fakat ne yazık ki bu tedbir, kendinden başka kimseyi aldatmazdı. Dönüşlerde şişman karnıyla yere eğilerek terlikleri aramak gerçekten meseleydi. Bunlardan biri bazen o kadar gerilere kaçmış olurdu ki kısa kolları yetişmez, hırdavat

dolabından çomak, kırık şemsiye sapı gibi bir şey aramak lâzım gelirdi. Hattâ bir defasında portmantonun altına birikmiş çerçöp içinde parmağını, ne olduğu anlaşılmamış bir zehirli böcek sokmuştu.

Şiddetli tembihlere rağmen terlikler, o evde yokken, misafir kocakarılara verilir, bazen de hizmetçiler giyerlerdi. Börtü böceği fazlaca olan aşağı katta örümcek, çiyan, akrep gibi öldürülecek bir haşere görüldüğü zaman hemen portmantodaki terliklere koşulurdu. Sonra Sadiye Hanım oğlu küçük Rıfkı'yı, yahut arasıra bahçe kapısından giren kedileri döveceği zaman hemen terliklerden birine koşar, fakat işini bitirdikten sonra tekrar yerine getirmeye üşenerek olduğu yerde bırakırdı.

Dışarda olduğu gibi evinde de bir ebedî barış ve sükûn adamı olan profesörün, yirmi seneye yaklaşan evlilik hayatında, hemen tek devamlı mücadelesi bu terlikler üzerine olmuştu. Fakat onu da başa çıkaramadığını, çıkaramayacağını anlayınca arkasını bırakmıştı. Aradığını yerinde bulamayınca, artık öfkesinden değil, fakat dil alışkanlığıyla, yavaşça "Allah belânızı versin" diyor, mutfak raflarından birinde, eski şişeler arasına sakladığı ihtiyat terliklerini çıkarıyordu.

Celil Hıfzı, mutfakta soğuk su ile yüzünü, kollarını, ayaklarını yıkadıktan sonra kapının arkasındaki beyaz önlüğünü taktı ve işe başlamaya hazırlandı.

Dışarıdaki kurşun gibi sıcağa bedel bu eski zaman evinin, küf ve rutubet kokan mutfağında ne

güzel bir serinlik vardı. Profesör, uzun zaman evvel keşfettiği hakikati bir kere daha tekrar etti:

— Yazın İstanbul'un en serin sayfiyesi muhakkak ki benim taşlıktır.

Sadiye Hanım, huysuz bir kadındı. Hiç bir aşçı veya hizmetçiyi bir aydan fazla tutmaz; ya kovar, ya kendiliğinden kaçmaya mecbur edecek bir şey yapardı. Tekrar adam buluncaya kadar geçen bir iki hafta içinde aşçı vekilliği profesöre düşerdi. Bu iş evlendikleri tarihten beri aşağı yukarı böyle gidiyor ve Celil Hıfzı'nın yılda en aşağı altı ayı mutfakta geçiyordu. Fakat bunun adı "sıkı zamanlara mahsus gelgeç bir hizmet, inşallah çalışkan, terbiyeli, tok gözlü, namuslu, temiz, zeki bir aşçı bulunduğu zaman sona erecek bir iş" olduğu için şikâyet etmeyi aklından geçirmezdi.

Sadiye Hanıma gelince, o da kendine göre bazı teselliler bulmuştu.

— Ne diyelim ucuz etin yahnisi tatsız olur. Bizim verebileceğimiz paraya razı olacak hizmetçi ya hırsız olur, ya arsız...

— Ne yapalım; doğruluk diye bir şey tutturmayıp da o da başkaları gibi etek dolusu para kazanaydı bizim de gözümüzün içine bakan çifter çifter aşçılarımız, hizmetçilerimiz olurdu; o da, ben de bu sıkıntıyı çekmezdik.

— Hoş, kendisi de bu halden memnun ya. Ne yapalım perisi süfli! Böyle işlerden hoşlanıyor. Allah

her insanı başka türlü yaratır: kimi çiçek kokusundan hoşlanır, kimi böyle soğan, yağ kokusundan. Hem zaten onun mesleği de aşçılıktan pek başka türlü bir şey mi? Ha kimyahanede idrar şişeleri, türlü pis kokulu ilâç şişeleri kaynatmışsın; ha mutfakta yemek tenceresi...

Sadiye Hanımın zamanına ve adamına göre değiştire değiştire söylediği bu mazeretlerin hemen hepsinde az çok bir hakikat payı vardı. Biri kovulduğu yahut kaçtığı zaman iyi kötü ondan kalan işi görecek bir ikinci hizmetçi bulunamıyorsa, bundaki kabahat elbette Sadiye Hanımın değildi. Sonra hizmetçiye gözünü doyuracak kadar para verilemiyordu. Böyle olunca azıyorlar, evin hanımını bir dövmedikleri kalarak kapıyı vurdukları gibi gidiyorlardı. Hizmetçiler Sadiye Hanımın nikâhlı kocası değillerdi ki, boğazı tokluğuna, onun kahrını çeksinler. Bununla beraber Sadiye Hanımın sözleri içinde en doğrusu Celil Hıfzı'nın perisinin süflilikten hoşlanması idi. Profesör, mutfak işlerinden gerçekten zevk alıyor, yarım ağızla daima şikâyet etmesine rağmen hayatının en tatlı saatleri mutfakta geçenler oluyordu. İlk zamanlarda burasını yadırgamamış değildi. Fakat onlar gençlik, toyluk çağının manasız ukalâlıkları idi. Belki de asıl mesleği olan kimyaya benzer bir tarafı bulunduğu için sanatını gitgide ilerletmişti. Bir laboratuvar ile bir mutfak arasındaki fark, pek o kadar büyük değildi. Orada da havagazı muslukları, su muslukları içinde öteberi kaynatacaklar, burada da...

Sonra, mutfak evin böyle bunaltıcı yaz günlerinde en serin, kışın en sıcak yeriydi. Sadiye Hanımda mutfağa karşı doğuştan bir nefret vardı. Bunun için oraya hemen hiç ayak basmaz, kocasıyla kavga etmek lâzım geldiği zamanlarda bile bu hududu geçmeyerek taşlıkta bağırır, çağırırdı.

Seneler Celil Hıfzı'nın gözünde mutfağı âdeta mabet gibi bir şey yapmıştı. Orada misafir kabul olunmaz; çalgı çalınmaz, dans edilmez, rahatsız elbiseler içinde saatlerce çene çalınmazdı.

Nihayet, mutfak için, laboratuvarda giydiği beyaz gömleğinin eşinden başka bir kıyafet ve etiket de yoktu ki bu, Celil Hıfzı için hepsinden daha ehemmiyetli idi. Dört beş seneden beri şişmanlığı fazla arttığı için, hele yaz mevsimlerinde sokak kıyafeti onun için âdeta bir işkence idi. Celil Hıfzı, üniversitedeki laboratuvarında saatlerce ter döktükten sonra serin ve loş mutfağına kavuştuğu, hele bugünkü gibi evde büsbütün yalnız kalarak iç çamaşırlarını da çıkarıp beyaz gömleğini çıplak vücuduna geçirdiği zaman eski salaş deniz hamamlarına girmiş gibi serinlerdi.

Kışların zevki de yine ona göre oluyordu! Birkaç yıldan beri başına sebepsiz manasız bir üşüme ârız olmuştu. Bunun için üniversitede, bazı ihtiyar profesörlerin yaptıkları gibi başına takke giymeyi tecrübe etmiş; fakat talebelerin, hele kız talebelerin buna gülümsediklerini görerek vazgeçmeye mecbur olmuştu. Mutfağın soğukça günlerinde, bunun acısını

çıkarır gibi, başına bir kalın arakiye giyer, hatta bazen onu da kâfi görmeyerek üzerine temiz bir tüylü havlu, yahut yün kuşaktan kocaman bir sarık vardı. Bir üniversite profesörü bunu evinin mutfağından başka nerede yapabilirdi?

Nihayet, mutfağın bir güzel tarafı da orada alabildiğine kitap okumaya imkan bulması idi. Kitap okumak, hele tarih, felsefe, edebiyat vesaire kitapları okumak öteki fen profesörlerinin pek âdetleri değildi. Fakat o, bunları bir fen adamı için ayıp olacak derecede severdi. Yemeklerini ocağa vurduktan sonra bu kitaplardan birini açar; tencere kapaklarından sızan tatlı sesler ve kokular arasında kaynarken o, yavaş yavaş başka dünyalara mesut hayal âlemlerine yükselirdi. Bazan da belki yine bu tencere seslerinin ve bir akar su sesine benzeyen havagazı musluklarının ilhamlarıyla ağır ağır şarkılar söylerdi. Onun ev halkından bir sır, hatta bir ayıp gibi sakladığı biraz kısık, fakat çok tatlı bir sesi vardı:

"Sen bu yerden gideli ey saçı zer"

Bu yerden giden altın saçlının kim olduğunu o eskiden de bilememişti. Şimdi bir derenin kenarındaki söğütler arasında büsbütün uzaklaşmasına rağmen onu görür gibi olur. Kirpiklerinin nemlendiğini hissederdi.

Celil Hıfzı, ne üniversitede, ne yukarı kattaki ayda yılda bir kapısı açılan sözüm ona çalışma odasında

bu mutfağın ruhani sükûnetini hiç bir zaman bulamıyacaktı. Burada ne rahatsız edilmek tehlikesi, ne ayıplanmak korkusu, ne karısı, ne misafirleri... Hâsılı, tam manasıyla dünya cenneti...

* * *

Celil Hıfzı, mutfağa girmeden evvel kileri açtı. Bakkal, kasap, zerzevatçı sabahleyin üniversiteye giderken tembih ettiği bütün şeyleri göndermişlerdi. Sade, karısının sonradan listeye ilâve ettiği lalanga için yumurta eksikti. Fakat ona sıra gelinceye kadar elbette Rıfkı'yı, yahut başka birisini bulup bakkala bir haber uçururdu.

Celil Hıfzı, yaptığı işlerde çok dikkatli olmasına rağmen mutfakta arasıra parmağını keser ve canı yanmaktan ziyade rahat çalışmasına engel olacağı için birdenbire "Amman" diye bağırırdı. Profesör, o gün mutfağa girdikten biraz sonra yine böyle bağırdı. Fakat bunun sebebi elini kesmesi değil, akşamki bulaşıkları olduğu gibi mutfağın bir köşesinde görmesiydi:

— Amman, kocakarı gelmemiş bugün... yandık.

Mahallede fukara bir kadın vardı ki böyle hizmetçisiz zamanlarda profesöre, sözüm ona, yardıma gelirdi. Fakat kadın, çok ihtiyar ve üstelik de elinden kabuklu yumurta yenemeyecek kadar pis olduğu için Celil Hıfzı onun yenecek şeylere el sürmesini istemez, yalnız bulaşıkları yıkatmakla iktifa ederdi. Hatta o bile tamam olmamak şartıyla. Çünkü kadıncağız, sık

sık burnuyla, ağzıyla oynar ve profesör, onun yıkadığı bulaşıkları bir kere daha sudan geçirip şartlamadan gönlü rahat etmezdi.

Hasta mı oldu; başka bir işi mi çıktı, her ne ise bulaşıkçı sabah gelmemişti. Demek ki tencereleri, tabakları yıkamak işi de bugün Hıfzı'ya düşüyordu.

Bu aksilik, profesörün fena halde canını sıkmıştı. Bütün neşesi kaçmış olarak: "Bu da olur mu canım?" diye söylenmeye ve etraftan bir çare görmek mümkünmüş gibi oraya, buraya bakmaya başladı.

Adamcağız, yemek pişirmekten ne kadar hoşlanıyorsa bulaşık yıkamaktan da o kadar tiksinirdi. Sadiye Hanım, onun huysuzlaştığını ve söylendiğini gördükçe ince yoluk kaşlarını kaldırarak:

— Anlamıyorum; vallahi anlamıyorum, derdi, sen uğraşmaktan zevk alan bir adamsın. Yani hatırın kalmasın perin pistir süflidir. Böyle olduğu halde bulaşıktan neye iğrenirsin. Benim canım yok mu? Ben ortalığın tozunu, toprağını temizlemekten iğreniyor muyum?

Profesörün bir iyi huyu da çaresiz şeyler karşısında beyhude dövünmemesi ve kaçınılması mümkün olmayan herhangi bir felâketi tevekkülle sineye çekmesiydi.

Kocakarının kapıyı çalmasını bekler gibi birkaç kere başını kaldırıp etrafa kulak verdikten sonra:

— Ne yapalım? Zar zor yıkanacak, dedi.

Fakat bu defa da başka bir aksilik başgösteriyor-

du. Mutfağa girdiği zaman yüzünü yıkarken gürül gürül akan Terkos suyu birdenbire kesilmişti. Biraz evvel sokakta yanyana itfaiye otomobillerine tesadüf ettiğini hazırlayan Celil Hıfzı elini alnına vurarak:

— Kabahat benim, dedi, civarda yangın var. Kumpanyanın suları keseceğini akıl etmeli değil miydi? Tenekeleri dolduracak yerde budala gibi yüzümü, ayaklarımı yıkadım!

Bereket versin, evin arka tarafında bir yangın arsası, onun öte ucunda da bir çeşme vardı. Bu arsada ekseriya oyun oynayan birkaç mahalle çocuğu ile güneşte uyuyan veya bitlenen bir iki sakallı serseriden başka kimse bulunmazdı. Bazen de yakınlarda daha emin bir randevu yeri bulamayan iki âşık (genç bir belediye memuru ile on beş on altı yaşlarında toparlak bir evlâtlık kız) görülürdü amma bu, pek nadirdi.

Bir üniversite profesörü için, elinde bir su tenekesiyle viranede yakalanmak, belediye memuru ile evlâtlığın yakalanmalarından daha felâketli bir iş olurdu. Fakat pek zalim bir tesadüf olmazsa bu, mümkün değildi. Celil Hıfzı, kıyafet değiştirmeye üşendi, yalnız güneşe karşı başına kırık bir hasır şapka takarak bahçe kapısından çıktı.

Seneler bu eski yangın arsasını bir tabiî park haline getirmeye başlamıştı. Taşlarının durmadan çalınmasına rağmen hâlâ ayakta kalmasına hayret edilen yıkık duvarlar arasında türlü dikenler, çalılar, yabanî fidanlar bitmişti. Yalnız taşların, çukurların arasın-

dan çok ihtiyatlı yürümek lâzımdı. Allah esirgesin, bu ağır vücutla düşer, yahut ayağı burkulursa hali haraptı. Fakat bütün ihtiyatına rağmen gömleğinin eteğine bir çalı takıldı; ondan kurtulmaya çabalarken de çıplak bacağını bir ısırgan daladı.

Allahtan olacak çeşme başında bir dilenci arapla bir askerden başka kimse yoktu. Asker bir musluğun ağzına bir gaz tenekesi dayamıştı. Arabın gözleri pek iyi görmüyordu, fakat işittiği sesten suyun daha tenekenin diplerinde olduğunu anlayarak:

— Aman hemşehri, çek şu tenekeyi Allah rızası için bir su içeyim, diye yalvarıyordu.

Asker, Arab'ı bir hayli yalvarttıktan ve epeyce peşin dua aldıktan sonra tenekeyi hafifçe kımıldattı.

Profesörün işi Arabınki gibi çabuk bitecek işlerden olmadığı ve etrafta da kimse görünmediği için çaresiz çeşmenin taşına oturdu ve sırasını beklemeye başladı.

Asker, onun nereden çıktığını görmüş olacak ki biraz sonra eliyle evi göstererek sordu:

— Aşçıbaşı, sen o evde mi duruyon?

Profesör, bir an şaşırır gibi oldu. Fakat kendi kıyafetine bakarak askere hak verdi:

— Ha... O evde duruyorum oğlum...

— Aylığın kaç?

— Boğazı tokluğuna...

— Yok canım... Gocadam boğazı tokluğuna dura mı?

— On kâğıt veriyorlar...

— İyi be... Doyasıya yer, içersin de...

— Orası öyle.

— Efendi aksi mi?

— Pek dalına basmazsan kuzu gibi bir adamdır.

— Ben de köşe başındaki binbaşının yanında duruyon... Sen nirelisin?

Celil Hıfzı uydurma bir Anadolu ismi söylerse askerle hemşehri çıkmaktan korkarak:

— Rumelili, dedi, Edirne taraflarından...

— Ben de Boyabatlıyım... Sinop vilâyetinden... Hani eskiden vilâyetimiz Kastamonu idi ya şimdi Sinop...

— Çak âlâ evlâdım.

Askerin tenekesi gittikçe ağırlaşan bir sesle dolmaya devam ederken Celil Hıfzı, çeşmenin taşlarından sızan serin sularla mendilini ıslatarak yüzünü, gözünü siliyor ve aklı büsbütün başka yerlerde, onunla konuşuyordu:

— Köyde çoluk çocuk var mı?

— Olmaz olur mu? Senin yok mu?

— Olmaz olur mu? Benim de var.

— Kaç tane?

— E var üç dört tane.

— Tarlan var mı?

— Çok mu? Kaç dönüm?

— E var bir yirmi otuz dönüm.

— Az be! Yok desene. Sizin oralar bire kaç verir?

Lüzumlu, lüzumsuz bunca şeyler bildiği halde bir aileyi kaç dönümün doyuracağını bilmemesine kendi de şaşan Celil Hıfzı, bu bire kaç davasına da bir falso yapmaktan korkarak lâkırdıyı geveledi ve ona kendi topraklarının nasıl olduğunu sordu.

Asker, derhal sualini unutmuştu. Zaten uzun olan yüzünü biraz daha sarkıtarak:

— Bizim olarak sizin Edirne tarafları gibi değildir. Hani bire altı yedi aldığımız yıl bayram ideriz.

— Bizim oralarda daha çok hayvancılık yaparız. Koyun, manda, at...

Profesör, hayvancılığı toprak işlerinden daha fazla biliyor değildi. Fakat bu bahiste Boyabatlı askerlerin de kendine yakın cahil olduğundan şüphe etmediği için tehlikesizce hayal ve hikâye zeminine girebilirdi. Askerin çocukça saflığıyla eğlenmek için garip bir köy hikâyesi anlatmaya başladı:

Köyün etrafını fırdolayı birtakım akar sular çevirir, iki kenarından birbirine kol veren söğütlerin bir kat daha serinleştirdiği bu sular içinde sayısız mandalar yıkanıp debelenirdi. Serin sular içinde ne elbise sıkıntısı, ne nasırlarını ağırtacak kundura sıkıntısı bilmeyen başıboş mandalar; dünyanın en bahtiyar şişmanları. Kırlarda kendi işini kendi gören başıboş at-

lar... Arada bir başın darda kaldı mı bunlardan bir ikisini tutup satar, borcunu, vergini verirsin... Kiminin kıvırcık tüylerini kucaklayarak masum yüzlerini öptüğüm, kiminin misk kokulu gevrek etini dere kenarında fırıldaklı bir şişte kebap ettiğin kuzular... Çocuklar yeşil çayırlar üzerinde yalınayak, başıkabak birbirleriyle boğuşuyor, oynaşıyor... Sonra kadınlar; başlarını yolmayan, para, ipek, elbise ne olduğunu bilmeyen, sıtmalı gibi seslerle vara, yoğa bağırmayan, gözünün çiçeğine baka baka insan gibi iki çift makul lâkırdı etmek mümkün olan kadınlar... Peki, Rumeli'nin bir köşesine böyle bir köy durup dururken bu sıcakta kan ter içinde, bu evde hemen hemen boğazı tokluğuna aşçılık etmeye gelmek için? Bunu asker gibi Celil Hıfzı'nın kendi de düşünemiyor ve hikâyeyi uzatıp gidiyordu.

Biraz ötede yarı yıkık bir yangın duvarının arkasından zaman zaman çocuk yaygaraları gelmekteydi. Profesör, bunlardan birini dokuz yaşındaki oğlu Rıfkı'nın sesine benzetti. Gerçi bu yaştaki çocukların sesi, hele böyle bağrıştıkları zaman Eyüp oyuncakçılarının şişme düdükleri gibi; hep birbirine benzer; fakat bu derecesi hayret!

Profesör, kendi kendine:

— Çok tuhaf, dedi, Rıfkı'nın dilenci çocuklarıyla yangın yerinde oynamaya gelmiş olmasına imkân yok... Fakat sesin bu kadar benzemesi şaşılacak şey... Demek sesler de insanlar gibi çift yaratılıyor.

Askerin sözleri artık kulağına girmemeye başla-

mıştı. Sesler bu kadar benzeyince çehreler de az çok öyle olacaktı. Ah, üşenmese de yerinden kalkıp duvarın etrafını şöyle bir dolanıverse...

Profesörün merakı ile tembelliği arasında şiddetli bir mücadele başlamıştı. Kendisi şimdilik oturduğu yerde, tamamıyla tarafsız bir vaziyette, birinden birinin ötekini altetmesini bekliyordu. Bu esnada, sesler yaklaştı; cami mihrabı biçiminde yıkık bir ocağın içinden birdenbire sekiz on kopil sökün ediverdi. Bu sefer hakikaten hayret! Çünkü biraz önce işittiği sesin sahibi gerçekten kendi oğlu idi. Bu, ne işti? Sadiye Hanım, Rıfkı'nın bu viranede dilenci çocuklarıyla oynamasına nasıl izin vermişti?

Profesör, heyecanla yerinden kalkarak:

— Rıfkı... Rıfkı... Buraya gel, diye bağırdı.

Çocuk, öyle can ve gönülden dalmıştı ki, evvelâ babasını tanıyamadı. Sonra onu, en belli başlı alâmeti olan aşçı önlüğü ile çeşme başında görünce bir sevinç çığlığı kopardı ve sırtındaki mektep çantasını hoplata hoplata yanına koştu.

Tanrı kem gözden saklasın, araları son derece iyi idi. Sadiye Hanım "üstünü, başını kirletiyor" bahanesiyle Rıfkı'nın mutfağa girmesini yasak etmiş olmasına rağmen baba, oğul sık sık orada buluşurlar ve başbaşa yarenlik ederlerdi.

Anasının onların arasına fitne ve fesat sokmak için yıllardan beri sarfettiği gayretler şimdiye kadar boşa gitmişti. Sadiye Hanım, Rıfkı'nın bir misafir ya-

nında bir münasebetsizlik ettiğini gördüğü, yahut o bahane de olmadan sadece konuşacak lâkırdı bulamadığı zaman "babası bu çocuğu berbat edecek... Çok şımartıyor. O kadar yalvarıyorum, dinlemiyor" diye başlayarak uzun şikâyetlere girişirdi.

Profesör, oğluna icabında şiddetli bir ders vermeyecek hafif babalardan değildi. Nitekim bugün ona adamakıllı bir gözdağı vermek, hatta yavaşça kulağını çekmek âdeta vacip olmuştu.

Çocuk, sıçraya sıçraya gelirken Celil Hıfzı, çehresine sert bir mâna vermeye hazırlanıyor, ağır ağır öksürerek sesinin tonunu ayar ediyordu. Yalnız, çocuk yanına gelince, annesine kavuşmuş sevinçli bir fino gibi, öyle sevinçle çırpınmaya başladı ki, profesör, politikayı değiştirmeye mecbur oldu. Rıfkı'da suçüstü yakalanmış bir insan hali yoktu. Demek ki yaptığı şeyin fena olduğunu bilmiyordu.

Kimyager, dargın bir sesle:

— Burada işin ne? diye sordu.

— Hiç baba. Annem, yine sokağa gitmiş. Kapıyı çaldım, çaldım, açılmadı. Paramla simit aldım, yedim. Sonra, buradaki arkadaşlarla oynamaya geldim.

— Ne dedin? Arkadaşlar mı? Bu serseriler nereden senin arkadaşların oluyor?

— Mektepten; sonra kapıda kaldığım vakit ben hep burada oynarım baba.

— Ya!!!!

Celil Hıfzı, arasıra çocuğun ağzından işittiği çok

çirkin sözlerin nereden geldiğini şimdi anlıyordu. Gerçi mektepte daha yüksek aile çocuklarından daha fena şeyler öğrenmek de âdetti amma, bunların çeşnisi başka idi.

Profesör, hüzünle düşünmeye başladı:

— Ah, bu kadın!.. Yaşı şöyle böyle kırkı buluyor, belki de hattâ aştı. Aklı ne zaman başına gelecek?

Kabahat çocukta olmamakla beraber Celil Hıfzı, onu ağır ağır azarlamaya başladı.

— Bak Rıfkı, böyle viranelerde toz toprak içinde arsız sokak çocuklarıyla oynamak sana yaraşır mı? Bir daha görmeyim. Yoksa külâhları değişiriz.

Çocuk, masum bir tavırla sordu:

— Öyleyse kapıda kaldığım zaman nereye gideyim ben?

Gel de cevap ver. Celil Hıfzı, bir iki kere yutkundu, öksürdü:

— İşte böyle. Dediğim gibi külâhları değişiriz. Adamın anası bir parça sokaklarda gecikirse kıyamet kopmaz ya... Viranelere mi dadanmak lâzım?

— Ne bir parçası?.. Gece geliyor ba...

— Halt etme... Ben de gece gelmiyorum ya... Bak söylüyorum sana. Ben, öyle terbiyesizlik istemem. Ne dersem onu yapacaksın!..

— Peki öyleyse ne yapayım baba?

Celil Hıfzı, yine düşündü. Bir çocuğu susturmak için bile olsa mugalâtayı sevmez ve beceremezdi.

— Şimdi yapacağın şey hemen bakkala gidip altı yumurta almak ve bana eve getirmek...

Ve çocuk uzaklaşırken, içinde dert kalmış gibi, arkasından ilâve etti:

— Bir daha sokakta kalmaman için ben ne lâzımsa düşüneceğim, anladın mı?

Evet, bu kadın, yaşlandıkça aklı başına geleceğine büsbütün zırdeli oluyordu. Celil Hıfzı, o gece misafirleri savdıktan sonra karısıyla bu meseleyi ciddî surette konuşmaya karar verdi. Sadiye Hanımın, insana bir sıtma nöbeti ürpermesi veren keskin, ekşi sesini şimdiden işitir gibi oluyordu:

— Ayol, sen çıldırdın mı? Mektepler çocukları iki deyince sokağa salıverirlerse kabahat benim mi? Her türlü kahrınızı çektiğim yetmiyormuş gibi bir de akşama kadar evde yumurcağını mı bekleyeceğim? Verdiğin hangi nimete? İnsan utanır bunu söylemeye? Adam olaydın da herkes gibi sen de yumurcağına mürebbiyeler tutaydın. Senin gibi adamın çocuğuna virane çok bile.

— Ne dedin, ne dedin? Çocuğa anahtar mı bırakayım dedin?.. Sen sahiden aptallığı artırıyorsun gitgide. Ayol, yumruk kadar çocuğa anahtar emniyet edilir mi?

— Doğrusunu istersen ben sana bile emniyet edemiyorum. Üç beş pılıpırtı eşyan var; onları da çaldır da beni hasır üstünde bırak. Zaten ergeç senin yapacağın budur.

Evet, Sadiye Hanımla yapılacak ciddî konuşmanın neticesinin bu olacağını birçok defalar görülmüş bir tiyatro piyesini tekrar seyretmeye hazırlanır gibi şimdiden tahmin ediyordu. Fakat buna mecburdu.

2

Celil Hıfzı, tencereleri ocağa vurmuş, elinde yine bir kitapla, mutfak kapısının önünde oturuyordu. Rıfkı, bahçenin bir köşesinde, kiremit parçalarıyla çamurdan bir fırın yapmakla meşguldü. Akşam yaklaşmaya, kapının üstündeki çardaktan tatlı bir serinlik inmeye başlamıştı. Profesör, bu satte en sevdiği yerde, kendi evinin mutfağındaydı. Yanında en sevdiği insan, oğlu Rıfkı vardı. Karısının daha en aşağı bir saat sokaktan dönmeyeceğine emindi. Böyle olduğu halde adamcağız, bir türlü neşelenemiyor, okuduğu şeylerin bir kelimesi zihnine girmiyordu.

Evet, bu gece kavga vardı. Bu fırtınanın sarsıntısı kimbilir kaç gün devam edecekti? Fakat ne çare ki çocuğun selâmeti namına bu fedakârlığı göze almaya mecburdu. Yalnız Allah vere de misafirler pek geç saate kadar oyuna filân dalmasalar, böyle olduğu halde uykusu gelecek, gevşeyecek, meselenin hallini ertesi sabaha bırakacaktı, bu, onun hasıraltı edilmesi demekti.

Pek binde bir olmakla beraber profesörün tutarağının tuttuğu ve toplanmış öfkelerin tesiriyle âdeta korkunç bir adam haline geldiği zamanlar da var-

dı. Fakat bunun için kavganın sıcağı sıcağına patlaması lâzımdı. O zaman, profesör öfkesine biraz da aktörlük ilâve ederek sesini yükseltir, her şeyi göze almış gibi hareketlerle, masa ve dolap kapısı gibi çok ses çıkaran tahtalara, şiddetli yumruklar atardı.

Böyle zamanlarda Sadiye Hanım korkmaktan ziyade mazlum ve mağdur kadın rolü oynamaktan duyduğu garip zevkle bir köşeye sinerek dalganın atlamasını beklerdi. Sonra, adamcağızın sinirlerinin ve erkeklik gururunun yatıştığını, zayıf insanların çoğunda olduğu gibi yaptığına pişman olmaya ve ürkmeye başladığını görünce karşı taarruza geçerdi. İşte o zaman, yerine ve saatine göre kâh ağlayıp haykırmalar; kâh ayılıp bayılmalar; kâh durmadan söylenmeler; kâh pencere pervazlarına, kapı bileziklerine binme, yalınayak sokağa uğrama teşebbüsleriyle tükenmez numaralarını birer birer tekrara başlar ve bu, bazen günlerce, hattâ haftalarca sürerdi. Bunun içindir ki Celil Hıfzı, kendinde öfkelenme alâmetleri hissettiği zaman istemeden bu sahneleri gözönünden geçirir, yağmur yemiş lodos dalgası gibi hızının söndüğünü görürdü. Fakat bu sefer, bu kavga mutlaka olmalıydı.

Profesör, kitabını dizlerinin üzerine bırakmış, ocakta kaynayan tencereleri unutmuş, hayatını düşünüyordu. Gündelik gaileler, hayhuylar arasında pek farkına varılmıyordu amma bu, ne gülünç, ne boş, ne aşağılık bir hayattı. Ölünceye kadar doğduğu yere yapışık kalan midyeler gibi kırk beş yıldır bu-

rada, bu gamlı ahşap evde, sözüm ona, yaşıyordu. Bereket versin, mahalleyi baştan başa silip süpüren ve kendi evini bir ada, daha doğrusu bir mucize gibi yapayalnız ayakta bırakan iki yangın iki defa etrafındaki dekoru değiştirmişti. Anasını hiç bilmezdi, babasını pek küçükken yediği bir dayak vesilesiyle hatırlardı.

Kendini bir bahçe duvarı üstünde don gömlekle bağırıyor, kara sakallı bir adam değnekle bacaklarına, kaba etlerine vuruyor görüyordu.

Pek şerefli bir hatıra sayılmamakla beraber bu olmasaydı demek babasını da tanımayacak, gözünde çocukluğundan bu kadarcık bir şefkat hayali de kalmayacaktı.

Celil Hıfzı'yı Hâfız Hanım adındaki büyük teyzesi büyütmüştü. Bu kadın, sahiden hâfız mıydı? Biraz dalgınca olmasına göre öyle. Fakat bunun Ayşe, Fatma kabilinden mânasız bir isim olması da mümkündü.

Profesör, yirmi yıldan fazla bir zaman bu büyük teyze ile başbaşa yaşadığı halde bunu merak edip kendisinden sormadığına şimdi hayret ediyordu. Hâfız Hanım, insanları sevmez, mahallede hemen hiç kimse ile konuşmazdı. Onun tesiri altında çocuk da öyle yetişmişti. Yaz kış, başında "Maşallah"lı bir arakiye, arkasında pek bol bir pamuklu hırka, ayaklarında lastikli lâpçinlerle teyzesine yapışık gibi yaşar; bütün zamanını onunla beraber mutfakta geçirirdi.

Celil Hıfzı'daki yemek pişirme mahareti ancak bir

Tanrı vergisi olabilirdi. Fakat bu zevk ve istidadın gelişmesinde Hâfız Hanımın çok tesiri olduğundan hiç şüphe etmemek lâzımdı.

İhtiyar kadın, Celil'i Frenkler'in **Culte des Morts** dedikleri ölülere ibadet esaslarına göre terbiye etmişti. Kadıncağızın İstanbul'daki dirilerden hemen hiç kimse ile alışverişi olmadığı için Celil'e, yalnız ailenin ölülerinden bahsederdi. Zaten bir insanın ölmeden evvel onun gözünde az çok bir ehemmiyet almasına, insan sırasına girmesine imkân yoktu. Bu Hâfız Hanım için ölmek, mektepten diploma almak, yahut bir memuriyete tayin edilmek nevinden bir rütbeydi. Küçük Celil, Hacı Melik Efendiyi, Zülkadir Paşayı, Nâsıra yengeyi, Felek bacıyı, bütün şekl-ü şemailleri, huyları, hal tercümeleriyle tanır. Hacı Malik Efendinin Mekke'de Beytullah'ı tavaf ederken etrafını alan Araplar tarafından nasıl soyulduğunu, Felek bacının zelzelede hamamdan nasıl çıplak çıktığını tekrar tekrar anlattırarak güler, Zülkadir Paşa'nın sağ kolunu Moskofların nasıl kestiğine ağlardı. Celil Hıfzı, bu çehreleri vaktiyle bir yerde görmüş gibi hatırlar, bazen söz arasında: "Bizim Felek bacıya benzeyen bir Arap gördüm", "Nâsıra yengenin bir parça kısa boylusu bir şişman büyük hanıma rastladım" gibi cümleler söylerken kendine kendi de hayret ederdi.

Bazı büyüklerin dedikleri gibi "ebedî hayat gelecek nesillerin hatırasında yaşamak" demekse bu Hacı Malik Efendiler, Felek bacılar, Zülkadir Paşalar da daha bir zaman Celil Hıfzı'nın ve belki bir parça da Rıf-

kı'nın zihninde gülüp ağlamaya devam edecekler ve ancak onlar öldükten sonra büsbütün mezarlarına kapanıp çürüyeceklerdi.

* * *

Hâfız Hanımın gerçekten hâfız olduğu şüpheliydi. Fakat ona kalsaydı; birkaç Avrupa üniversitesince bile az çok tanınmışlığı olan kimyager profesör Celil Hıfzı Araman hiç şüphe yok, bugün Hâfız Celil Efendi olacaktı; kaderinin göstereceği gelişmelere göre Lâleli camisinde mukabele, yahut çalgılı gazinolardan birinde şarkı okuyacaktı. Bereket versin, vaktiyle babasının iyiliğini görmüş, dilli, dişli bir komşu, çocuğu ihtiyar teyzenin pençesinden koparararak Galatasaray'a yazdırmış ve üniversiteye değerli bir profesör kazandırmıştı.

Hâfız Hanım Celil'i elinden kaptırdığı ilk gecelerde seccadesine kapanarak:

— Dilerim iki gözüm Allahcığımdan; yavrumu benden ayıranları bu geceden tezi yok tatlı canından ayırsın, diye saatlerce ulumuş ve sesi sokaklardan işitilmişti. Fakat ayrılık ihtiyar kadının korktuğu kadar uzun ve derin olmamıştı. Celil, mektepten çıktığı zaman kafa cihetinden büsbütün başka bir adamdı. Amma zevk ve ruh cihetinden eskiden neyse yine o idi. Hattâ belki kimyaya gönül bağlamasında Hâfız Hanımın ocakları, tencereleri, boy boy kavanozları arasında yaşadığı günlerin de tesiri olmuştu.

Genç kimyager, evine döndüğü zaman yine arka-

sına pamuklu hırkasını, başına arakiyesini giyiyor; yine mutfakta Hâfız Hanımla beraber sütlü tarhana yapıyor, erişte kesiyor, yahut kış odasındaki mangalın külleriyle beraber Hacı Malik Efendi'nin, Felek bacının hatıralarını eşeliyordu. Hâsılı, tahsil hayatının birkaç yılını Avrupa'da geçirmesi bile onu olduğundan başka adam yapamamıştı.

Fark, yalnız eskisi gibi teyzesinin eteği dibinde namaza durmamasından ibaretti.

Hâfız Hanımın büyük bir arzusu vardı: Celil'i evlendirmek, eve bir gelin getirmek!

İkide birde:

— Celil, benim bir ayağım çukurda sayılır. Ben gözümü kaparsam evde bir başına kalacaksın. Gel inat etme, sana elimle istediğinden âlâ bir kız bulayım, diye yalvarırdı.

Kimyager, bu masalı çocukluğundan beri tatlı tatlı dinlerdi. Hâfız Hanım, arasıra onu sedef kakmalı ve çıngıraklı ceviz sandığının başına oturtur: Gelini için sakladığı eşyayı besmelelerle kutulardan, bohçalardan çıkarıp birer birer etrafına dizerdi:

— Bu, benim yüzgörümlüğü broşum. Bir taşı düştü amma seninle kuyumcular çarşısından bir tane daha taktırırız. Bu, anamın elmaslı tarağı... Lepiska saçlarına gelinimin elimle takacağım inşallah... Bu antika, Kudüs-ü Şerif çekmecesini Zülkadir Paşa, Hicaz'dan getirdiydi; karının elmaslarını koyarsınız içine... Bu, Hacı Nâsır Efendinin mektebe başlarken

kullandığı altın hilâl. Çocuklarınızı mektebe başlatırken kullanırsınız. Bu, mühürlü şişe sizin işinize yaramaz; Felek bacıya Hicaz'dan hediye getirdikleri zemzem... Güya ölürken verecektik biçareye... Telâşla nereye koyduğumuzu bulamadım... Bak aklında olsun, şu gözdeki yeşil mühürlü mavi şişe... Bana lâzım olunca buradan alırsınız. Yine bir telâşa gelmesin... Amma pek aklım başımda olursa bana göstermeyin; korkarım.

— Söyleme böyle şeyler teyze... Yüreğim kabarıyor.

— Peki. Bu işlemeli şal pek kıymetlidir; Hindistan işi miymiş neymiş... Çok uzak bir yerlerden gelmiş. Gelinim sırma saçlarını üzerine döker, kanarya gibi karşında dolaşır inşallah...

Omuzlarında Hindistan şalı takmış bir kanarya kolayca gözönüne getirilir bir şey olmamakla beraber genç kimyager onu görür, eski evlerinin kalın Şam perdeleriyle kapalı, loş odalarında bir aydınlık gibi dolaştırmaktan tuhaf bir tatlılık duyardı. Belki de "**sen bu yerden gideli ey saçı zer**" o idi.

Celil Hıfzı, epeyce bir zaman Hâfız Hanımın bu yalvarışlarına kulak asmamıştı. Bu müddet içinde kadın, daha ziyade ihtiyarladı; vücuttan düştü. Nihayet günün birinde öksüre öksüre ölüm döşeğine yattı.

İnsan, başına geleceği bilmez. Oğlunun elinde tükürük hokkaları, oturaklarla girip çıktığını, dolapları altüst ederek, kirlenenler yerine temiz iç çamaşırları aradığını gördükçe Hâfız Hanım ağlıyor:

— Celil, sana hakkım haram olsun. Bana bir gelin yüzü göstermedin; emelimi kursağımda koydun. Ne olurdu; son günlerimde fidan boylu gelinim sırma saçlarını sallayıp karşımda dolaşsaydı, pamuk elleriyle dizlerimi ovsaydı. Bak, ben daha ağırlaşacağım; ne olsa kadınım; benim akarımla, kokarımla bir erkeğin uğraştığını ister miyim? diyordu.

Bu hal, kimyagerin yüreğine dokundu. Zaten o öldükten sonra hayatının bu şekilde devamına imkân da göremiyordu. Yaşı otuza yaklaşmaktaydı. Küf ve ödağacı kokan bu kapalı eski zaman evini bir parça havalandırmak; bu renksiz, kokusuz, tatsız hayatın terkibini değiştirmeye çalışmak lâzımdı. Aşk, onun şimdilik pek fazla düşünemediği bir şeydi. Fakat kimbilir belki zamanla o da gelecekti.

Hâsılı, bir yandan büyük yolculuğa hazırlanan zavallı Hâfız Hanımı, kurduğu ve şimdiye kadar yaşattığı nizam ile beraber evden sepetleyecek, hem de onun son arzusunu yerine getirecek bir tedbir... Hıyanet ile vefa bir arada...

Bu karar bir kere verildikten sonra tatbikinde fazla güçlük yoktu. Genç yaşında profesör olan ve analığının ihtiyar ve hasta olduğuna göre şimdiden çöpsüz üzüm sayılması lâzım gelen bu paralı ve mevki sahibi adamın etrafında kum gibi kız ve kadın kaynıyordu. Bunların arasında hattâ yüksek aile kızları da vardı. Fakat zamanının adamı olamayan ve bu işlerde daima Hafız Hanımın çömezi kalan Celil Hıfzı, böylelerini sağlam ayakkabı saymazdı. O İstanbul'un

kenar köşelerinden birinde mütekait memur, şehit zabit gibi sade ve saf bir aile muhiti içinde yetişmiş kendi halinde bir kız düşünüyordu. Şimdiye kadar yemediğini yiyecek, giymediğini giyecek ve bu evde gördüğü her şeye hayran olacak bir kız... Celil Hıfzı gibi sakin ve bir parça eski tertip bir ilim adamını ancak böylesi benimser ve mesut ederdi.

Hâfız Hanım, görücü gezecek halde olmadığı için üniversite arkadaşlarından birisinin anası vasıtasıyla bir tekaüt gümrük müdürü kızı bulundu. Profesörün tek şartı (o da mümkün olursa kaydıyla) alacağı kadının sarı saçlı olmasıydı. Zaten kestane ile kızıl arasında bir acayip saçları olan Sadiye Hanımı basit bir oksijen boyasından geçirmek suretiyle bu da kolayca mümkün oldu.

Sevinç, Hâfız Hanımı bir nöbet daha yatağından kaldırmıştı. Hattâ düğün günü aşçılarla beraber mutfağa bile girdi. Fakat büyük idealistler için ölümün gecikmesi bir felâkettir. Gelinine oturağını döktürmeyi ve dizlerini ovdurmayı hayal eden Hâfız Hanım, bunlardan biriydi ve düğünün ertesi sabahından itibaren geliniyle arasında, aile tarihinde pek az görülmüş dehşette bir çarpışma başladı.

Hâfız Hanım, haline ve yaşına göre safkan bir kaynana idi; dağarcığında çeşitli kurnazlıklardan, tezvir, tehdit, kinaye ve sairelerden zehirli bir Ezreko Banu cephaneliği taşırdı. Fakat daha Celil ile evlenmeye karar verdiği saatten itibaren evde neyin nesi olduğunu anlayamadığı bu ihtiyar kadını; ölü, yahut

diri olarak, sokağa atmayı iyice zihnine yerleştirmiş olan Sadiye Hanım ona bu silâhları kullanmaya vakit bırakmadı.

İhtiyarlar; devamlı dövüşemezler. Arasıra durup nefes almaya ihtiyaçları vardır. Onlarda şiddetli sinir gerginliklerini, şiddetli hareketleri büyük kesilmeler, vehimler, pişmanlıklar takip eder. Gözlerinde yaşlarla, mağlûbiyetlerine razı olmuş görünürler. Yeni bir hücuma kalkmak için bir zaman uzlaşmaya, anlaşmaya, kendilerine acındırmaya ihtiyaçları vardır.

Hâfız Hanım, her kavgadan sonra böyle yapıyor, çıngıraklı sedef sandığından teker teker çıkardığı hediyeleri, gerçekten onun için sakladığı Kudüs çekmecelerini, altın iğneleri, antika işlemeleri birer birer gelinine götürüyor; zaten çok yakın bir zamanda nesi varsa onun olacağını söyleyerek merhametini uyandırmaya uğraşıyordu. Fakat utanmak, korkmak, çocuk, ihtiyar ve hastaya acımak gibi hiçbir insanî duyguyla malûl olmayan Sadiye Hanım -kendinden çalınmış bir şeyi geri veriyorlarmış gibi- sert bir hareketle bu hediyeleri kapıyor, ihtiyar kadının yüzüne bakmadan sandık veya dolabına kilitlemeye gidiyordu.

Hâfız Hanım, Celil Hıfzı'dan beklenecek bir şey olmadığını -yine o safkan kaynana sezgisiyle- daha ilk günlerde anlamıştı. Buna rağmen birkaç defa giyeceklerini ve daha başka ufak tefeklerini bohçalara sararak oğlunun "bunlar ne anne?" diye sormasını beklemişti. Fakat sokaktan her dönüşte birkaç daki-

ka teyzesinin odasına uğrayan Celil Hıfzı, onları gördüğü halde görmemek için, dalgın ve durgun, başını önüne eğmişti.

Sükût, sükût, sükût! İhtiyar kadın için bu evin sükûtları da kavgaları kadar korkunçtu.

Karşılıklı kavgalarda geliniyle arasında büyük bir kuvvet farkı vardı. Sadiye Hanımla edep ve insaf dairesinde konuşmak mümkün olsa, bu canı dudağında saf ihtiyar kadının nereden bulduğuna hayret edilecek, zehir dolu kelimelerle onu belki de haklaması mümkün olacaktı. Fakat onun hırtlamba göğsüne, ikide bir tıkanan titrek ihtiyar sesine karşı Sadiye Hanım, yükseldiği zaman bir maden sertliği alan dik ve ekşi sesiyle başlıyor ve dikiş makinesi gibi süratle onu zımbalayıp geçiyordu.

İhtiyarların silâhlarından biri de, ölüyor gibi yaparak karşısındakini korkutmaktır. Hâfız Hanım da birkaç kere böyle yapmış ve birdenbire tıkanma ve bayılma taklidiyle kendini yere atarak haykıra haykıra entarisinin yakalarını paralamıştı. Birkaç ay sonra yine böyle bir oyunu takibeden kısa bir hastalıktan sonra ölmüş olmasına göre, bu belki de bir taklit değildi, fakat Sadiye'nin korkacak, acıyacak yerde güler gibi bir sesle: "Haydi haydi böyle şeyler istemez, ayıptır" diye kapıyı vurup gittiğini görünce sahiden bir ayıp yaptığına inanarak süklüm püklüm yerinden kalkar, nane ruhu içer, gül sirkesiyle şakaklarını ovardı.

Arasıra evlerine uğrayan ve Hâfız Hanımla gizli

gizli dertleşen bir bohçacı kadının Sadiye'nin Fındıklı'daki evde anasıyla, babasına da sık sık bunu yaptığını söylemesi ihtiyar kadını biraz ferahlatmıştı. Ondan sonra gelinine karşı duyduğu kinin büyük bir kısmı anaya da değil de, nedense Sadiye'nin babasına dönmüş, her namazda: "Allah bu belâyı bizim başımıza saran papaz herifi tez zamanda kahret!" diye biçareye bedduaya başlamıştı.

Celil Hıfzı karısıyla arası fazla açık bulunduğu zamanlarda onu zavallı teyzesinin katili ve kendini de onun suç ortağı olmakla itham ederdi. Hâfız Hanımın ölümünde bu amansız ve mütarekesiz kavganın tesiri aşikârdı. Fakat zaten yağı bitmiş bir kandil gibi kendi kendine sönmekte olan ihtiyar kadını bu tepişmelerden doğan ateş ve enerjinin birkaç ay fazla ayakta tutmuş ve dayandırmış olması da pek akla gelmeyecek bir şey değildi.

* * *

Evet, Celil Hıfzı, evlenmekten büyük bir şey beklemiyordu. O, sadece kendi tabiri üzere, bu "renksiz, kokusuz, tatsız hayatın terkibini değiştirmeyi" düşünmüştü. O da kendine göre, Hâfız Hanım merhum nevinden bir idealistti.

Karısını, fakir bir mahallede yokluk içinde yaşadığı, her şeyi kendinden gördüğü için kendine bir Tanrı gibi tapacağını zannetmişti. Böylesinin bilâkis bu sebepten daha ziyade azıp kuduracağını ve en olmayacak şeylere karşı arsız bir bayram çocuğu hırs ve

hevesi taşıyacağını hiç aklına getirmemişti. Bundan daha büyük gafleti de insan denen mahlûkun -laboratuvarda içlerine bir kaç damla bir reaktif akıtmakla terkibini değiştirdiği maddeler gibi- sözle, nasihatle, ceza ve şiddetle karakterini değiştireceğine ve başka türlü olacağına inanmış bulunmasıydı. Eski evin renksiz, kokusuz, tatsız hayatını değiştirecek Sadiye Hanım, yine kimyagerin kendi tabiri üzere asitsülfürik gibi bir şey çıkmış ve ilk hamlede zavallı Hâfız Hanımı kaynatmıştı.

İhtiyar kadının ölümünden sonra Celil Hıfzı, şöyle düşünmüştü: "Olan oldu. Artık eski yaprakları kapayarak ileriye bakmalı ve karımın da haklı olabileceği tarafları araştırmalı. Ben ölü hatıraları içinde büyümüş mezar bekçileri gibi bir adamım: O gençtir, kumandayı ona teslim etmeli. Onun hoşlandığı şeylerden ben de zevk almaya çalışmalıyım. Böylesi belki daha iyi olur inşallah. Kaldı ki zaman da çok değişti: Eskiye ait ne varsa hepsini Hallac-ı Mansur'un tokmağı gibi havaya atan bir inkılâp içindeyiz. Zarzor değişmekten başka çare yok."

Kafeslerin söküldüğü abdestsiz yere ayak basmayan Ebussuud Efendi gibi adamların saçı, sakalı atıp karıları, kızlarıyla beraber tango dersi almaya başladıkları seneydi. Evinde kendini bir misafir vaziyetine sokan Celil Hıfzı, bu düşüncelerle yuları Sadiye Hanım'ın eline vermiş ve bir daha kendini kurtaramamıştı. Babasının tekaüt aylığından türlü huysuzluklar, yüzsüzlükler ve intihar tehditleriyle aldığı ufak

paraları, gayet iyi kullanan Sadiye Hanım, kocasının oldukça geniş vasıtaları karşısında -bir devlet bütçesi karşısında gibi- şaşaladı; epeyce zaman evin içinde har vurup harman savurdu. Demirbaş eşya eski dervişane manzaralarıyla yerli yerinde dururken tavanları lüks avizeler, sofalara insan boyu acaip vazolar geliyordu.

Onlarla beraber eve Celil Hıfzı'nın kırk yıl bir kazanda kaynasa kanının barışamayacağı insanlardan misafir akınları başladı.

Misafir kabul edildiği zaman Beyoğlu'ndaki eğlence yerlerine, dans salonlarına, barlara gidiliyordu. Sadiye Hanım gibi kendisinin de sosyete hayatı hakkında fikri olmadığı için hal ve mevkilerine bir dereceye kadar yakışabilecek hareketlerle, hiç yakışmayacakları ayırt edemiyor, pazar günleri çalgılı gazinolarda dükkâncı çıraklarıyla beraber tango oynamayı, Kızılay balosunda dansetmek kadar tabiî buluyordu. Bununla beraber eğlence yerlerinde kasvetli bir angarya duygusundan bir türlü kurtulamıyor ve bu hayattan zevk aldığına kendini inandırmakta güçlük çekiyordu.

Bu hayat, aşağı yukarı iki sene sürdü. Celil Hıfzı gece eğlencelerinde bazen yorgunluğun ve alışık bulunmadığı içkilerin tesiriyle, bazen de can sıkıntısından oturduğu yerde uyuyakalırdı. Sadiye Hanım böyle zamanlarda onu dürtüşler, "kendini de, beni de rezil ediyorsun!" diye çıkışırdı. Profesör, zamanla bu azarlara kanıksıyarak daha kuvvetli uyumaya ve

hattâ horlamaya başlayınca, Sadiye Hanım, işi çaresiz alaya vurmuştu. Bir gece, üniversitede sabahın sekizinden akşamın dokuzuna kadar sürmüş bir imtihandan döndüğü bir gece, Celil Hıfzı, bir çalgılı gazinoda, daralmaya, karnını sıkmaya başlayan smokini ve kaskatı gömleğiyle yine uyuyakalmıştı. Rüyasında evlendikten sonra ortadan kalkmış olan pamuklu hırkasıyla patiska entarisini, şıpşıp terliklerini görüyor ve hafif hafif gülümsüyordu.

Bir aralık burnunda ve zamana uymak için, ancak iki taraflarını kesmeye razı olduğu bıyıklarında tatlı kaşıntılar hissederek, ağzını, burnunu oynatmaya başladı. Derken kulağına kahkaha sesleri gelerek birdenbire gözlerini açtı. Sadiye Hanım, yoluna yoluna bir sardelye kılçığı haline gelmiş kaşlarını oynatarak elindeki bir saman çöpü ile onun bıyıklarını, burnunu karıştırıyor, masadaki dişili, erkekli grup, hattâ başka masalardan dönen insanlar kahkahalarla gülüyorlardı. Mantık sahibi bir adamın bu gülüşlere hak vermesi lâzımdı; fakat hepsi Sadiye Hanımınki gibi ince ve ezelî bir hayret içinde kemerlenmiş kaşlar, yavrusunu yemiş kedi gibi dudaklarından taşmış kırmızı boyalı ağızlar ve kısılmış burunlarla bu kadın çehreleri, etrafları tıraşlı, büzük ağızlarla bu erkek çehreleri bu sinirsiz adamda birdenbire korkunç bir sinir boşanması meydana getirdi. Asıl kabahatli Sadiye Hanımdı. Fakat Sadiye Hanım hiç bir zaman kabahatli olamayacağı için en yakınında, kaz tıslamasına benzer bir sesle gülen ve iki ellerini dizlerine vu-

ran bir erkeğin ablak yüzüne şiddetli bir tokat attı ve kımıldamasına meydan vermeden boğazından yakalayarak sandalyasından yere devirdi.

Ertesi günü gazetelerden biri tarafından da yazılan bu gazino rezaleti Celil Hıfzı'ya bir daha böyle yerlere gitmemek için büyük bir yemin ettiriyordu.

Kocasını bir kahraman vaziyetinde görmekten hoşlanan ve dayak yemesine kendi sebep olduğu halde dayak yiyeni suçlu gören Sadiye Hanım, ona tükürdüğünü yalatmak için fazla ısrarda bulunmadı. Zamanı gelince, burgu gibi sesiyle yapacağı üç günlük bir ısrarın kocasını bu yemine rağmen daha nelerden, nelerden döndüreceğine şüphe mi vardı?

Bununla beraber Celil Hıfzı'nın üniversitedeki vaziyetini yıllarca sallantıda bırakmış olan bu rezalet onların bu hayatında bir dönüm noktası olmuştu. Vakadan bir müddet sonra Rıfkı dünyaya geliyor, ondan sonra Sadiye Hanıma musallah olan bir hastalık onu bir seneye yakın evde, sonra bir müddet de ameliyat için hastanede yatırıyor ve böylece sosyete kendiliğinden dağılıyordu.

Celil Hıfzı, tekrar pamuklu hırkasına, şıpşıp terliklerine kavuştuktan sonra bir daha o hayata zor dönerdi. Zaten şehirde de ilk çılgınlık iyiden iyiye tavsamıştı. Her gece dans edilecek yer arayanlar şimdi sessiz sedasız kumar oynayacak köşeler arıyorlar, kadın, erkek grupları yavaş yavaş birbirinden uzaklaşıyorlardı. Böylece Sadiye Hanım ile Celil Hıfzı'nın hayatları da birbirinden ayrıldı. Kimyager; kitapları,

arakiyesi ve terlikleri ile beraber mutfağına çekildi ve karısıyla arasında sırf birbirini iğnelemek için uzaktan uzağa birbirine giden bir komşu münasebetlerinden başka bir şey kalmadı, bir de Rıfkı...

Celil Hıfzı, ilk önce çocuğundan pek bir şey anlamamıştı. Sadiye Hanım (kirli ellerinle dokunma. Kimyahaneden kimbilir ne mikroplar getiriyorsun? Kucağında tutmasını bilmiyorsun. Mıncıklıya mıncıklıya sıska edeceksin. Yanında birdenbire öksürüp ürkütüyorsun) gibi ipe sapa gelmez bahanelerle onu çocuktan uzaklaştırıyordu. Bu, bir nevi kıskançlıktı.

Fakat bir zaman sonra her şey gibi ondan da hevesini aldı ve çocuk, kir pas içinde kedi yavrusu gibi ortalarda sürünmeye başladı. Yalnızlıktan kırık oyuncaklarla, tahta atlarla konuşmaya başladı. Sadiye Hanımın huysuzluğu yüzünden çocuğunu bir türlü benimseyemememiş, hattâ ona karşı haksız bir infial de duymuş olan babada bu hal, uzaktan uzağa bir merhamet uyandırdı. Arasıra evin içinde onunla karşılaştıkça yere çömelerek düşmüş çorabını bağlıyor, oyuncağını tamir ediyor, tek iltifat olarak da hafifçe burnunu sıkıyordu. İşte bu merhamet Celil Hıfzı'da dumura uğramış bir sevginin yavaş yavaş açılmasına sebep oldu.

Kimyagerin öteki işleri arasında Rıfkı'ya dadılık etmeye başlaması ve çocuğunun zaten pek ağır olmayan yükünden bir kısmını kendi üzerinden alması Sadiye Hanımın çok işine gelen bir şey olmak lâzım gelirdi.

Fakat kocasının hoşlanmaya başladığı herhangi bir şeyi bir nevi içgüdü ile sezmek ve oraya derhal zehrini dökmek onun hiç bir menfaatle değişilemeyecek bir yaradılış ihtiyacı idi.

Bu sebepten Sadiye Hanım, tekrar eski politikasına döndü ve bu sefer baba ile oğlu başka türlü bahanelerle birbirinden ayırmak için var kuvvetini sarfetti. Fakat bunun için durmadan onları gözaltında bulundurmak lâzım geliyordu ki Sadiye Hanım, bunu yapamazdı. Böyle olunca Rıfkı da serbest kalarak kendini babasının kucağına attı.

Celil Hıfzı'nın oğlunu sevmek için daha başka sebepleri de vardı. Evvelâ ona Sadiye Hanımın bir parçası gibi görünmüş olan Rıfkı gitgide bir mağdur çocuk manzarası bağlıyordu. Vücudu ufak ve kavruk kalmıştı. Renksiz yüzünde saçlarının uzaması, ince boynunun hemen daima kirli bulunması Celil Hıfzı'ya bir kimsesizlik ve bakımsızlık alâmeti gibi görünüyordu. Kendinden başkasının yaptığı gürültüye tahammülü olmayan anasından ürktüğü için Rıfkı'nın sesi gelişememişti.

Daima bir sır söylüyormuş gibi başını uzatarak kısık bir sesle konuşur, arasıra hızlıca gülecek gibi olsa birdenbire ürkerek etrafına bakardı. Hele Celil Hıfzı, bir gürültü yaptığı zaman çocuğun (yavaş baba) diye korku ile ellerini kaldırması onu hem müteessir ediyor, hem izzetinefsini kırarak öfkelendiriyordu.

Sadiye Hanım, sudan sebeplerle Rıfkı'yı ikide bir ayak divanına çekerek uzun uzun haşlar; sonra da

döver ağlatırdı. Celil Hıfzı, bu işkencenin sırf kendisine azap vermek için olduğunu bilir; fakat sesini çıkarmazdı. Böyle bir müdahalenin aralarında günlerce, belki haftalarca sürecek bir kavgadan başka bir netice vermeyeceği muhakkaktı. Sonra arzusuna muvaffak olduğunu gören Sadiye Hanımın çocuğa daha ziyade işkence edeceğinden de hiç şüphe etmemeliydi. Onun için böyle zamanlarda Celil Hıfzı, hiç bir şey duymuyor gibi görünerek kendi işiyle meşgul olur; hattâ bir şarkı mırıldanırdı.

Bu hava, baba oğul arasındaki sevginin başka sevgiler şeklinde gelişmesine mani olmuştu. Onlar, daha ziyade bir aynı ev içinde aynı ıstırabı çektikleri için birbirine yakınlık duyan iki kapı yoldaşına benzerlerdi ve Celil Hıfzı'nın en taşkın sevgi alâmeti arasıra Rıfkı'nın sivri burnunu parmakları arasına sıkıştırıp sıkmaktan ileri geçmezdi.

3

— Baba.

— Ne o Rıfkı?

— Hani sen bana Berlin'den bir aşçı takımı getirdindi.

— Ha, evet!

— İstersen onu bana ver de annem gelmeden bir parça oynayayım.

Fırınla oynamaktan bıkan Rıfkı, bunu söylerken başka tarafa bakıyor, ayağıyla toprakları eziyordu.

Rıfkı'nın ondan bir şey istemesi pek nadirdi ve bunu ancak çok büyük bir arzu duyduğu zaman unutarak yapardı. Celil Hıfzı, üç sene evvel Almanya'da bir kimya kongresine gitmiş, gelirken Rıfkı'ya oyuncak bir aşçı takımı getirmişti.

Bununla beraber asıl büyük hediyeler Sadiye Hanım içindi. Onun bir deftere yazdığı siparişlerinden bir tanesini kaçırmamak için, mektep çocuğu gibi kongreden kaçarak günlerce çarşılarda taban tepmiş; bir büyük kısmını geri getireceğini zannettiği büyük harcırahından başka, oradaki yakın arkadaşlarından da epeyce para alarak dünya kadar eşya satın almıştı. Evlenmelerinin onuncu yılında karısının yüzünde bir defacık bir hoşnutluk ve minnet gülümsemesi görüneceğini umuyor, hudut gümrüğünden hediyeleri geçirmek için ter dökerken, bununla avunuyordu. Fakat bu ümide mukabil evinde neyle karşılaşmıştı? Sadiye Hanım eşyaları yukarı sofaya dizdikten sonra:

— Koca Almanya'da bula bula bunları mı buldun iz'ansız adam! diye bağırmaya başlıyor ve vücudunun inceliğine nispetle çok iri olan bacakları ve ayaklarıyla eşyanın üzerinde tepiniyordu. Sonra da ağzından, burnundan sular akarak sırtüstü düşüp bayılmıştı. Celil Hıfzı, uzun bir seyahat dönüşünde her şeye rağmen özlemiş bulunduğu evinde karşısına çıkan bu çehreyi, bu sesi ve bu tepinişi ömrünün sonuna kadar unutamayacaktı.

Sadiye Hanımın Rıfkı'ya gelen lüks mutfak takı-

mını kıskanması da ayrı bir meseleydi. Çocuktan ziyade kocasını üzeceğini bildiği için tavan arasına kaldırdığı bu oyuncağın ikide birde lâkırdısını açar; yoluk, ince kaşlarından birini kaldırıp burnunu kısarak:

— Kocakarının mutfakta büyüttüğü adamdan ne çıkacak? derdi, zavallı çocuğa koca Almanya'da bundan başka oyuncak bulamadın!..

Celil Bey düşündü: Rıfkı'nın isteğini yapmak bu gece bir mesele çıkarabilirdi. Fakat çocuk, bu oyuncakla şimdi oynamazsa ne zaman oynayacaktı? Onun aşçı takımını kırıp dökmeyecek bir yaşa gelmesi demek, oyuncak oynamak zamanının geçmesi demek değil miydi?

Kimyager, cesaretle yerinden kalktı:

— Haydi tavan arasına çıkalım da aşçı takımını alalım.

Babasında gördüğü bu azim, Rıfkı'yı ürkütmüştü:

— Ya annem gelirse baba?

Celil Hıfzı kızdı; çatkın bir çehreyle:

— Haydi düş önüme... Çocuklar böyle şeylere karışmazlar, dedi.

Bununla beraber kimyager, akşama ne kadar zaman kaldığını tayin için gözucu ile şöyle bir gökyüzüne bakmaktan kendini alamamıştı.

Aşçı takımı tavan arasında bir hırdavat dolabının içinde saklıydı. Bunun gerçi Sadiye Hanımda bir anahtarı vardı; fakat el ile hafifçe kurcalanırsa reze-

ler yerinden çıkar ve asma kilit yerinde durduğu halde kapak ters tarafından açılırdı.

Rıfkı'ya aşçı takımını teslim ettikten sonra:

— Haydi bakalım marş, dedi; oynayacağın kadar oynadıktan sonra yine yerine korsun.

Çocuğun kapı çalındığını duyar duymaz oyuncağı yerine kaçıracağından ve dolap kapısını eski haline getireceğinden emin olduğu için, daha fazla talimata lüzum görmemişti.

Celil Hıfzı, ne zaman bu tavan arasına çıksa bir parça gecikirdi; burası bir nevi aile müzesiydi. Neler yoktu içinde; rutubetten, küften ölü çehreleri gibi dekompoze olmuş üstüste yığılı aile resimlerinden Zülkadir Paşanın kırık semaverine ve Nâsıra Yengenin intikanına kadar neler yoktu. İlk evlendikleri sene, evi modernize ettikleri sırada yenileriyle değiştirilen eski alaturka eşyanın satılmayanları -sedefli rahleler, pirinç mangallar, yazı levhaları vs.- de buraya kaldırılmıştı. Sonra evin içinde kaybolan makas, fırça, tirbuşon, havaneli gibi ne kadar küçük eşya varsa hepsi, ne gelmişse, birkaç sene sonra buradan çıkardı.

Vaktiyle burada Hâfız Hanımı bir büyük akrebin soktuğunu haber alan Sadiye Hanım, o akrebi hâlâ orada sandığı için kendi çıkarmaya korkar, bir şey aramak lâzım geldiği zaman daima başkalarını gönderirdi. Demek ki Celil Hıfzı'ya göre bu tavan arasının bir nevi dokunulmazlığı da vardı. Akrep değil amma burada pirelerin fazlaca bulunduğu muhak-

kaktı. Celil Hıfzı, her tavan arası dönüşünde bir hayli kaşınır, boş bir odaya girip gömlek vesairesini çıkararak bunları ararken kendini ele verdiği olurdu. Fakat yine de ne zaman buraya yolu düşse içi dışına çıkmış bir eski koltuğa oturarak eski hatıralarına dalar ve evvelâ bacaklarından başlamak üzere vücudunu saran pireler bu hatıraların zevkini ciddî surette bozuncaya kadar yerinden kımıldamazdı. Nasıl ki o gün de öyle yaptı; küflü bir çocuk banyosu içinde gördüğü bir yığın aile fotoğrafını birbirine vurup silkeledikten sonra, seyretmeye başladı. Bu koleksiyonda eski ile yeni birbirine garip bir surette karışmıştı. Meselâ Rıfkı'nın birkaç sene evvel mektebe yazdırılması münasebetiyle çıkartılmış bir fotoğrafı Zülkadir Paşanın, paşa olduğu gün çekilmiş bir fotoğrafıyla kucak kucağa yatıyordu ve garibi şu ki her ikisi de aynı derecede yıpranmış ve eskiydi.

Profesör, resimleri tekrar banyoya koyarken banyonun arkasında bir tahta kutu gözüne ilişti. Bunu yine ilk evlendiği sene Beyoğlu'ndan tuz kutusu diye almıştı. Bir sabunlu bezden geçirilirse mutfakta yine o iş için kullanılabileceğini düşünerek eline aldı; açtı. Hayret! Kutunun içinde ortasından kırılmış bir gümüş çay kaşığı, birkaç kuru leblebi ve buruşuk bir kâğıt vardı.

Celil Hıfzı, bu tavan arasında eline geçen kâğıtlara mutlaka bir göz atmayı âdet edinmişti. Çünkü çok kere bunlar arasından merhumlardan birinin manzum doğum tarihi, cenaze masrafı müfredatı, terfi

fermanı gibi tarihî vesikalar çıktığı gibi, kaybolmuş bazı ehemmiyetli vergi vesaire makbuzlarına da rastlandığı olurdu. Hattâ yedi sekiz sene evvel merhum Hâfız Hanımın Karamürsel'de hisseli bir meyve bahçesi bulunduğuna dair bir mektup ele geçmiş, bunu büyük bir şey sanan Sadiye Hanımın ısrarı üzerine Celil Hıfzı, mahkemelerde, tapu dairelerinde birçok uğraştıktan ve aylarca İzmir ve Karamürsel'e taşındıktan sonra doksan beş lira miras yemişti.

Profesör, bir mektup olduğu anlaşılan bu kâğıdın başında iri bir yazı ile karısının ismini seçince, meraka düştü ve onu tepe camından inen aydınlığa tutarak okumaya başladı:

"Ruhum Sadiyem,

İki gün evvel salimen Mersin'e vasıl oldum. Sıhhatim çok şükür yerindedir. Mersin güzel bir şehir, işim hafif ve rahattır. Yalnız burası İstanbul'da söyledikleri kadar ucuz olmadığından bugünkü maaşımla geçinememekten korkuyorum. Enişte Bey vaadinde durarak müdir-i umumiyi sıkıştırır ve aylığıma beş, on lira zammettirirse biraz daha ferahlarım. Burada yerlilerden işe yaramaz bir ihtiyar başkâtip var. Kendisini tekaüde sevkettirerek yerine beni kaydırmaları için eniştemin bir sözü kâfidir.

Bunların hepsi iyi, hepsi âlâ; ancak ben senin ve sevgili evlâdım Rıfkı'nın hasretinize nasıl tahammül edeceğim? Çocuğumu hasta bırakmıştım. İnşallah daha iyicedir. Bana acele mektupla bildir. İstanbul'da kararlaştırdığımız gibi ben mektuplarımı bi-

zim Hanife Hanım vasıtasıyla gönderiyorum. Doğrudan doğruya göndersem olabilir ki eniştemin eline geçer. Gerçi kendisi Allahlık bir adamdır; senin mektuplarını açacağını zannetmem amma olmaz olmaz v.s..... vs:"

Profesör, belki yanlış okuduğunu, yahut anladığını zannederek onu üç defa tekrar ettikten sonra yere çömelivermişti.

— Bu da başımıza geldi ha...

Celil Hıfzı'nın karısından beklemeyeceği pislik yoktu. Fakat nedense bunu hiç aklına getirmemişti.

Sadiye Hanımın Zarif isminde bir amcazadesi vardı. Adının tam tersine olarak son derece salak, mendebur bir mahlûktu. Tavla, domino ve muhtelif kâğıt oyunlarından başka bir şey bilmediği için bir baltaya sap olamamıştı. Celil Hıfzı, ikide bir ötekine, berikine yüzsuyu dökerek onu kantar memurluğu, belediye kâtipliği gibi işlere yerleştirirdi. Ancak bu Zarif; kendinde bir şeyler bulunduğuna ve bütün felâketinin diplomasız ve arkasız bulunmaktan ileri geldiğine inanan bir adamdı. Kendine hiç bir suretle yakışmayan süfli işlere kendisinden milyon kere ehliyetsiz birtakım âmirlerin yumruğu altında nihayet üç beş ay tahammül ettikten sonra bazen istifa eder; bazen devamsızlık, tembellik, kavga ve hattâ rüşvet gibi sebeplerden kendini sokağa attırır ve tekrar profesörün başına ekşirdi.

Eniştesinin evi değil mi? O dururken otele gidecek hali yok ya!

Kimyager, bu istifa ve azillerin her birinde fena halde meraklanır: "Artık benden paso, kimseye yalvaracak yüzüm kalmadı" diye bağırırdı. Fakat işin ucu kendisine dokunduğundan, sekiz on gün sonra paçaları sıvar ve gider, ona iş aramaya başlardı.

Anlaşılan Zarif, eniştesinin bu iyiliklerinin altında kalmak istememiş ve iki memuriyet fasılası esnasında onu altın topu gibi bir erkek evlâda sahip etmişti.

Celil Hıfzı, söyleyecek kelime bulamadığı için ikide bir elini alnından geçiriyor: "Vay, vay, vay; vay, hayret ender hayret!" diyordu.

Profesörün burnuna birdenbire bir yemek kokusu geldi: Eyvah, aşağıda tencerelerden biri yanıyordu. Şişman vücudundan umulmaz bir çeviklikle tavan arasındaki kırık mangalların, leğen, ibriklerin üstünden aştı ve merdivenin ayağından fırlayarak sofadaki koltuklardan birinin altına kaçan terliğini almaya vakit bulamadan mutfağa indi.

Bereket ki kaza, onun korktuğu kadar büyük değildi. Suyunu çeken dolma tenceresinin dibi hafifçe sarmıştı. Profesör, tencereyi bir börek sinisine aktarma ederek beş altı taneden ibaret olan yanık dolmaları ayıkladı; sonra bu ayıklama esnasında yanan baş parmağını tedavi etti. Bu işleri bitirdikten sonra da mutfak kapısı önündeki sandalyasına oturarak biraz evvelki düşüncelerine döndü.

Demek, nihayet bu da başına gelmişti. Namuslu bir erkek için felâketin bundan daha büyüğü can sağlığıydı. Yalnız bir mesele vardı. Bu felâket o kadar

büyükse dolmaları ayıklarken onu nasıl aklından çıkarabilmişti! Hele yanan parmağını sararken zihninde "bu parmakla biraz sonra balıkları nasıl ayıklayacağım" endişesinden başka bir düşüncesi bulunmadığını, hiç şüpheye mahal kalmayacak kadar açık bir şekilde hatırlıyordu. Birdenbire mektup aklına geldi. Bu işte elinde bulunması lâzım en ehemmiyetli vesika olan mektup. Telâşla ceplerini aradı... Yok: Merdivenleri tekrar çıkmadan evvel mutfağa son bir göz atınca onu ocağın dibinde, yerde gördü. Eline başka şey geçmediği için tencereyi onunla tutarak bir ucunu yakmıştı. Nihayet yere atacağı yerde pekâlâ ocağa atıp yakar ve onu şimdi boş yere merdivenlerde ve tavan arasında arayabilirdi. Gerçekten rezalet!

Evet, şimdiye kadar kitaplarda okuduğuna, başkalarından işittiğine ve kendi aklıyla böyle bir felâketin namuslu bir erkeği birdenbire öldürmek değilse bile hiç olmazsa bağırtması veya bayıltması lâzım gelirdi. Halbuki kendisinde ne o, ne bu?

Profesör, artık iyiden iyiye kararan gökyüzüne, bir ilham bekler gibi, uzun uzun baktıktan sonra:

— Besbelli şaşkınlık, dedi; şaşkınlık da teessürün bir şekli, asla yabana atılmaması iktiza eden bir ifade tarzı değil midir? Şaşkınlık yani kalbe mukabil kafanın sektesi... Muharebede yaralananlar evvelâ: "tak" diye bir şeyin çarptığını ve hiç bir acı hissetmediklerini söylemezler mi?

Evet amma, yara da olsa, ne de olsa bunun bir mühleti, bir soğuma zamanı vardı ve o mühletin ar-

tık geçmiş olması lâzım gelirdi. Halbuki Celil Hıfzı, bir hasta muayene eder gibi derin derin kendini dinliyor ve yalnız bir şey duymamakla kalmayarak gelecekten bilinmez bir iyi haber kokusu almış gibi bir ferahlık duyarak dehşete düşüyordu.

— Namuslu bir adamın böyle bir vaka karşısında bu kadar hissiz kalması ahlâka mugayyirdir. Halbuki ben kendimi kâfi derecede ahlâklı bir adam sanırdım. İhtimal ki namus dediğimiz şey para, mevki, kadın vesaire gibi kıymet verdiği daha başka şeylerle beraber kaybolursa insanın fazla gücüne gidiyor da benim karım gibi gözümde zaten hiçbir kıymeti olmayan bir baş belâsıyla beraber giderse pek o kadar dokunmuyor insana. Sadiye'yi yarından tezi yok atacağım. Hangi taş katı ise başını ona vurur.

Celil Hıfzı, karısına karşı şiddetli bir şey tasavvur ettiği zaman içinde büyük bir sıkıntı ve sinirlilik duyar ve bu, onun o dakikadaki ateşi muhafaza edemeyeceğinden işi sonuna kadar götüremeyeceğinden hemen hemen emin olmasından ileri gelirdi. Fakat bu defa kendinden şüphesi yoktu. Eskilerin de dedikleri gibi her şeyin bir vakit ve saati vardı ve Sadiye Hanım için bu saat katî olarak çalmıştı.

Ortalık iyiden iyiye karardığı ve mutfakta ocakların ateşinden başka ışık kalmadığı halde Sadiye Hanım hâlâ görünürlerde yoktu. Belki de misafirlerle beraber gelecekti. Evde böyle en felâketli dakikasında elini dolma tencerelerinde yakacak kadar öküz bir hizmetçi olduktan sonra böyle yapmazsa kabahatti.

Profesör, mutfağın elektriğini yakarken dişlerinde acı bir intikam ile:

— Gez bakalım, diyordu; fakat bu, son artık. Bayram salıncaklarının da dediği gibi bu da cabası... Yarın akşamdan itibaren lop yumurta ile kutu konservesine yatarsın!..

Bugüne kadar yapacağı hiç bir iş ona bu kadar açık, aydınlık ve kolay görünmemişti. Mekânı cennet olsun Hâfız Hanım: "Soylu erkek, karısını namussuzluktan başka bir sebep için sokağa atmaz, derdi. Hele arada bir de evlât bulunursa." Bu fikir tâ küçük yaşta Celil Hıfzı'nın kafasına bir temel çivisi gibi çakılmıştı.

Sadiye Hanımın münasebetsizlikleri en dayanılmaz dereceye geldiği zaman bile: "Ne yapalım kaderimiz bu imiş. Çekeceğiz... Namuslu bir kadın sokağa atılmaz" derdi. Bu da olunca artık beraber yaşamak için hiç bir sebep kalmıyordu.

4

Sofada birdenbire şirret bir çığlık koptu.

— Bu koku ne? Bu duman ne?.. Evin içi aşçı dükkânlarına dönmüş... Yemek pişerken şu mutfak kapısını açık bırakmayın, demiyor muyum ben?

Sadiye Hanım, ortalık karardıktan yarım saat sonra misafirlikten dönmüş, sofada yoluk kaşlarının birini kaldırarak şemsiyesinin ucu ile yere vurarak bağırıyordu.

Kocasını görünce öfkesi daha ziyade arttı.

— Misafirler nerede ise gelecekler... Ayıp değil mi? Sende hiç iz'an yok mu? Ay, daha balıklar da olduğu gibi duruyor!

Başka zamanlar Celil Hıfzı, onun bu ani parlamaları karşısında korkar, terler, dinlemeyeceğini bildiği halde onu ikna için sebepler, deliller arayarak zihnini yorardı. Fakat bu gece kılını bile kıpırdatmaya lüzum görmeden kapının ağzında dikiliyor, gözlerinde sinsi bir alayla karısının halini seyrediyordu. Bu kadın, nasıl bir mahlûktu ya Rabbi! Eve bir alay misafir davet ediyor; sofranın bütün yükünü kocasının üstüne yığıyor; mektepten dönen çocuğunu viranelerde bırakarak gecelere kadar sokaklarda sürtüyor, üstelik de ağız dolusu küfür.

Sadiye Hanım, kocasının dudaklarındaki gülümsemeyi görmedi. Fakat bu duruşunda bir meydan okuma mânası sezerek daha çok bağırmaya başladı.

Kimyager, yine telâş etmeden ağır ağır mutfağına döndü. Dudaklarındaki gülümseme daha ziyade genişlemişti:

— Doya doya bir kere daha bağır, güzelim; dedi. Nihayet bir gecelik ömrün kaldı. Bir daha istesem bile bu çehreyi görmek, bu sesi işitmek yok... Ne saadet!

* * *

Biraz sonra misafirler birer birer sökün etmeye başladılar. Celil Hıfzı, işlerini bitirdikten sonra yukarı

çıktı: Elini, yüzünü yıkayarak tertemiz giyindi. Sonra aşağı inerek senelerden beri istemediği için değil, fakat elinden gelmediği için gösteremediği bir neşe ve güler yüzlülükle misafirlerin hepsine ayrı ayrı iltifat etti. Demek bu, bir nevi veda ziyafetiydi. Karısı gibi artık bu menhus çehreler de tarihe karışıyorlardı! Ne saadet ya Rabbi, ne saadet!

Celil Hıfzı, o gece sofrada da görülmemiş derecede parlak ve neşeliydi. Davetlilerle şakalaşıyor, yerini getirerek zarif fıkralar anlatıyordu. Hattâ bir aralık gayet düzgün bir ağızla, radyodan öğrendiği bir yeni şarkının ilk mısrasını bile okudu.

Çok yiyen ve yediğini kolayca eriten ekseri şişman adamlar gibi Celil Hıfzı da konuşkan ve neşeli bir adamdı. Fakat ne çare ki evinde daima bir kavga havası içinde yaşaması ve yağmur gibi yağan hakaretleri çok kere karşılıksız bırakmasından ileri gelen şişkinliği ona bu on beş sene içinde huy değiştirtmiş, onu yavaş yavaş içinden pazarlıklı acı ve sükûtî bir adam yapmıştı. Kocasının misafirlere surat etmesini daima tenkid eden Sadiye Hanım, bu gece de bu anlaşılmaz neşeye tutuluyor, ikide bir münasebetsiz müdahalelerle onu bozmaya ve burkmaya uğraşıyordu.

Hattâ profesör, radyodan öğrendiği şarkıyı söylerken sıyrık bir sinir kahkahası attı. Fakat okuyuş o kadar tatlı, buna mukabil kahkaha o kadar yersiz ve soğuktu ki onun yerine kendi rezil oldu.

* * *

Biraz sonra yalnız kaldıkları zaman Sadiye Hanım, sinirli hareketlerle sofrayı toplamaya başladı. Tabakları, kaşıkları mutfağa bırakırken çıkan şangırtılardan yine bir kavganın hazırlanmakta olduğu anlaşılıyordu.

Böyle davet sonlarında Celil Hıfzı, bir ayak divanına çekilir, yemeklerdeki kusurlardan, sofrada ağzından kaçırdığı bazı kelimelere kadar birçok şeylerin hesabını vermeye davet olunurdu. Fakat profesörün bu gece cihandan pervası yoktu; fırtınanın yaklaştığını anladığı halde anlamamış görünüyor, kolları masanın kenarına dayalı, gözleri tepedeki avizenin ampullerinde, yine o radyo şarkısını mırıldanıyordu.

Sadiye Hanım, kocasının kollarının altından hışımla masa örtüsünü çekti. Profesör hafifçe sarsıldı, fakat şarkıyı kesmedi.

Kadın, akşamdan beri onda sezdiği değişikliği ikide birde alay eder gibi bir gülümseme ve çarpık bir bakışla aldığı meydan okuma vaziyetini bu defa daha açık görünce dayanamadı; sert bir sesle:

— Ne oluyoruz? diye bağırdı.

Celil Hıfzı, acele etmeden avuçlarını birbirine çarptı; sonra onları tekrar açıp göstererek:

— Hiç, dedi; ne olacak; iyilik, sağlık!..

— Görürüz iyilik, sağlığı? Söyle bakalım, neydi senin bu geceki şımarıklığın... O deli deli gülüşler,

tatsız tatsız lâkırdılar, şarkılar... Zaten herkes aptal diyor sana... Şimdi bir de deli diye mi adını çıkartacaksın?

Diye bağırmaya başladı.

Eh, artık bu kadarı fazla idi.

Kimyager, gayriihtiyarî yerinden fırladı:

— Herkes dediğin Zarif Bey mi? diye sordu.

Sadiye Hanım, birdenbire afalladı, şaşkın şaşkın kocasının yüzüne bakarak:

— Zarif mi? Ne münasebet ayol? dedi.

Celil Bey, ucu yanık mektubu cebinden çıkarıp uzattı:

— Hele şu mektubu oku bakalım.

Sadiye, mektubu okurken eli, kolu, ağzı, burnu makineli bir tüfek gibi mütemadiyen oynuyordu; yarıya kadar ancak tahammül edebildi: Gözleri şaşılaştı, ağzı çarpıldı:

— Amanın bana bir şeyler oluyor... Allah rızası için su... diye haykırarak düşüp bayıldı.

Celil Hıfzı, telâşa lüzum görmeden içeriden bir kolonya şişesi getirdi. Arasıra karısının yüzüne, göz kapağı, burun deliği gibi çabuk yanan yerlerine kolonya serpiyor ve neticeyi bekleyerek düşünüyordu.

— Yahu, ben de amma hissiz adammışım... İnsan, hiç olmazsa biraz acır!..

Sadiye Hanım, hakikaten bayılmıştı. Fakat "Ne oldum. Bana neler oldu?" diye ayıldıktan ve ne oldu-

ğunu gayet iyi hatırladıktan sonra da hakikate bir küçük perdelik komedya ilâve etti. Kocasını acındırmak için ispazmozlar geçiriyor, kalbi durmuş da son nefesini veriyormuş gibi üstünü, başını yırtıyor, saçlarını yolarak ağlayıp bağırıyordu.

Celil Hıfzı, buhranın bitmesini büyük bir sükûnetle bekledikten sonra:

— Haydi bakalım şimdi yat, istirahat et de mabadını yarın konuşuruz, dedi.

— Yatmak mı? Ben bu halde nasıl yatarım? Ah, kalpsiz!..

— Pekâlâ nasıl istersen öyle yap... İstersen otur... Ben biraz yorgunum...

Celil Hıfzı, misafirler gittikten sonra hemen çıkardığı kolalı yakasını ve kıravatını aldı, gitmeye hazırlandı.

Sadiye Hanım, onun arkasından koşarak dizlerine kapandı:

— Celil, beni bu halde bırakırsan kendimi öldürürüm.

Kimyager, saf bir tavırla gözlerini açtı:

— Bana kalırsa öldürmesen daha iyi olur... Böyle bir şeye lüzum olsaydı ben seni öldürürdüm... Beyhude patırdıya ne hacet!.. Haydi, şimdilik Allahaısmarladık.

Fakat Sadiye Hanım, onun dizlerini bırakmadı. Kocasının halindeki sükûnete bakarak onun neye karar verdiğini az çok anlamıştı. Kocaman yüzü, dur-

gun gözleri, düşük bıyıklarıyla, ilk görenler üstünde alıkça ve gevrek bir adam tesiri bırakmasına rağmen, onun ne nemrut olduğunu biliyordu. İnkâr beyhudeydi. Sonra yakalanan kabahat da öyle kavgayla yaygarayla örtbas edilir cinsten bir şey değildi. Şu halde kala kala bir tek çare kalıyordu: Kadınlık cilvelerinden istifade etmek. Kadın gözü, kadın sesi, kadın kokusu öyle bir kuvvetli ki, değil böyle insan sıfatındaki öküzlerin, yedi düvele meydan okuyan tığ gibi babayiğitlerin gözünü, elini, dilini bağlardı. Kadın ne ister de olmazdı?

Sadiye, bir an içinde bu kararı verdikten sonra ayağa kalktı; acele bir el hareketiyle saçlarını düzeltti, burnunu sildi ve kocasının dışarı çıkmasına mani olmak için kapı tarafına geçti.

Akşama başına gelecek şey sabahtan içine doğmuş gibi yataktan kalkar kalkmaz, özene bezene yolup inceltiği kaşlarını bir ok yayı gibi kurdu, fırlatacağı gamzelerin kimyagerin kalbinde yer yer yangınlar tutuşturacağından emin, söze başladı:

— Celil... Ah, Celil... Bu vakadan sonra belki beni istemeyeceksin... Ne söyleyim, hakkındır. Fakat Allah rızası için beni dinle... Ben, çok fena bir insanım. Seni aldattığımı inkâr etmiyorum... Fakat bu hatadan sonra bilsen ne kadar ıstırap çektim. Celil, kadınlık izzetinefsimi ayaklar altında çiğneyerek sana itiraf ediyorum. Sen, beni yanlış anladın. Ben seni çok seviyorum. Neye yalan söyleyelim, hâlâ da öyle... Seviyordun da niçin mi böyle yaptın diyeceksin?.. Ah, iş-

te bunu da sana anlatacağım. Ben, çok hassas, çok içli bir kadınım... Benimle meşgul olmuyordun. Her emelimi kırıyordun. Ben, bu yeis içinde çırpınırken işte o adam karşıma çıktı. Ne oldu, nasıl oldu bilmiyorum. Kendimi kaybettim, gözlerim karardı...

Kimyager, kendisini iliklerine kadar üşüten bu buz gibi lâkırdıları, dinlemeyecek, Sadiye Hanımın kapıya siper olmasına rağmen yürüyüp gidecekti. Fakat aksi olarak, önündeki eski bir masanın tahtalarıyla oynarken orta parmağını bir budak deliğine sokmuş, bir türlü çıkaramıyordu. Öyle ki kadın, birdenbire mazlum rolünü kızgın adam rolüne çevirip üstüne atılsa kendini müdafaa edemeyecek, dayak yiyecekti.

Bu sıkıntı üstüne karısının sözleri ona daha ağır geliyor:

— Hey ya Rabbi!.. Bu kadın, benim namusum gibi edebiyatın namusunu da iki paralık ediyor, diyordu.

Sadiye Hanımın sözleri kocasına dokunmamıştı amma, kendini galiba müteessir etmişti. Sözlerine devam ederken ağlıyor, burun delikleri yavaş yavaş kızarıp şişerken gözlerinin sürmeleri yol yol yanaklarına inmeye başlıyordu. Celil Hıfzı, biraz yumuşak davransa on altı yaşında bir toy delikanlı gibi gelip ürpermeleriyle kendini onun kucağına teslim edecekti.

Fakat ayı kavaldan ne anlar? Tombul parmağını

nihayet budak deliğinden kurtarmaya muvaffak olan Celil Hıfzı, bu saadeti soğuk bir tavırla reddetti:

— Ah, benim canım efendim, bu yaştan sonra böyle şeyler bize ayıp değil mi? dedi, bırak ki gençliğinde de sen pek şikâr matah değildin!..

Kadın, bu hakaret karşısında plânını da, heyecanını da hepsini unuttu. Biraz evvel âşıkane cilveler ve ahenklerle titreyen sesi birdenbire değişti, incecik boynundan nasıl çıktığına hayret edilen kalın, çatlak bir bağırtı ile avaz avaz sövüp saymaya başladı:

— Seni gidi ayı suratlı aşçı herif!.. Seni gidi süfli pireli mutfak kedisi... Seni gidi kokulu şapşal!.. Seni ayvaz bıyıklı mendebur!..

Celil Hıfzı fırsat bu fırsattır deyip kendisini dışarı attı, odasına kilitlendi.

Kadın, yumruklarla, tekmelerle kapıyı dövüyor, gırtlağı yırtılacak gibi bağırmaya devam ediyordu.

Sadiye Hanımın biraz evvelki yumuşak ve şiirli sesi kimseye tesir edememişti. Fakat bu bağırtı onda vecit derecesinde bir heyecan uyandırıyor, bunca yıllık ıstırabın intikamını aldığından emin, şişman vücudu kuş gibi hafiflemiş, âdeta oynayıp zıplayacak gibi oluyordu.

Fakat bu gürültü arasında kulağına incecik bir çocuk sesi geldi. Bu ses, biraz sonra ağlamaya başlıyordu: Rıfkı...

Celil Hıfzı'nın yüreği birdenbire sızladı. Bu mânasızdı. Zarif Beyle Sadiye Hanımın çocuğuna, tavuk

yumurtası üstünde kuluçkaya yatırılmış bir hindi alıklığıyla bunca sene besledikleri, sevdikleri bu yumurcağa acımak kadar gülünç bir mantıksızlık olamazdı. Ancak insan kalbi mantıksızlıkta Sadiye Hanımı fersah fersah geçen bir acayip nesneydi.

Bu ince ses sustuktan sonra Celil Hıfzı'yı bir hayli muazzep etti, "dert gider yerini boş bırakmaz" kavlince adamcağızın bu geceki sevincini içine sindirmedi.

5

Celil Hıfzı, dünyada yemek pişirmekten başka bir zevk daha keşfetmişti: Balık tutmak.

Gerçi balığı denizden tutmak ile mutfakta pişirmek pek birbirinden ayrı iki sanat sayılmazdı. Fakat bu ikincisinde büsbütün başka neviden bir lezzet vardı.

Oltasını denize her atışta numara çekmek için elini piyango kutusuna sokan bir adam heyecan ve merakıyla titriyordu: Denizin kapalı kutusundan bahtına bakalım izmarit mi çıkacak, istavrit mi?

Ona kefal, lüfer gibi büyük ikramiye vurmasına gerçi imkân yoktu. Fakat bu sene, bu sahilde pek bereketli olan çurçur balıkları onu, her oltada mütevazı bir amorti, yahut küçük bir teselli mükâfatıyla avutuyordu.

— Hayat, hakikaten ömür şeymiş!..

Yelken bezinden beyaz elbiselerle sandalın arka-

sındaki tentenin altına yan yatmış, açık göğsünü İstanbul tarafından gelen serin rüzgâra vererek engine bakarken ikide birde bu sözü tekrar ediyordu.

* * *

Celil Hıfzı bir aydan beri Mudanya'da sütkardeşinin evinde misafirdi.

Vaka gecesinin sabahı erkenden evden çıkmıştı, eski mektep arkadaşlarından avukat Safa'nın yazıhanesine gidip başına geleni anlatmıştı. Avukat, Celil Beyden para alamayacağı için meseleyi yirmi dört saate kalmadan halletmiş ve kimyagerin umduğundan çok daha tatlı bir neticeye bağlanmıştı.

Avukat Safa, Sadiye Hanımla mülâkatını şöyle anlatmıştı:

— Hanımefendi beni görünce evvelâ bayıldı, sonra ağladı, daha sonra kızdı. Nihayet karşı karşıya oturup hemşehrice, ahbapça konuştuk, seninle uzlaşmaktan hâlâ ümidini kesmemişti. Bunun için ne lâzımsa söyledim. Gökten Allah inse, seni bacaklarından assalar, barışmayacağını katî bir lisanla anlattım.

— Ben boşanmaya razı olmam; Celil'in bunca yıllık karısıyım. Gençliğimi uğruna heba ettim. Saçımı evine süpürge ettim. Beni hiç bir kuvvet bu evden çıkaramaz, dedi.

— Bu nevi manevî haklarla mahkeme-i ilâhiye meşgul olur. Adliye mahkemeleri mevcut kanunlara göre hükmederler. Kime isterseniz sorun. Kanun, si-

zin aleyhinizdedir. Sizi cayır cayır evden çıkarırlar. Hem çıkarmasalar da ne kazanacaksınız? Beni dinlerseniz bu işi tatlılıkla halledelim. Bu, sizin hakkınızda daha hayırlı olur. Celil, size kızgın filândır amma kimsesiz bir kadına çullanacak kadar da insafsız bir adam değildir. Herhalde beni dinler, işi inada bindirmezseniz hem şerefinizi kurtarırsınız, hem de paraca kâr edersiniz...

Sadiye Hanım, evvelâ kanar gibi oldu. Fakat sonra yine döndü:

— Şimdilik birkaç ay ayrı yaşayalım. Sonra kader ne ise razı olurum, dedi.

— Bana kalırsa sen de şimdilik fazla üstüne düşme. Muvafık görürsen birkaç ay evde otursun. Beş on lira da harçlık verirsin. Bakalım, o zamana kadar benim işlerim de biraz hafifler, daha iyi düşünür ve uğraşırız.

Avukat Safa'nın "bakalım benim işlerim de biraz hafifler" sözüyle anlattığı gibi bedava dava ancak bu kadar halledilebilirdi. Fakat bu netice Celil Hıfzı'yı daha memnun etti: Kendinden korkmuyordu, "Acaba zamanla gevşeyiverir miyim?.." gibi bir düşüncesi yoktu.

Avukatın söylemiş olduğu gibi ayaklarından assalar bir daha onunla yüz yüze gelmeyeceğine emindi.

Sonra boşanma ne de olsa kolay bir iş değildi. Bir çok kere mahkemelere git gel.. Sadiye Hanım ta-

rafından geleceği muhakkak olan ricacılarla uğraş... Sonra kendilerine hiç bir dokunur tarafı olmadığı halde sırf Allah rızası için ara bulmaya kalkacak hayırcılara meram anlat... Bütün bunlar, sakin bir ilim ve mutfak adamı olan Celil Hıfzı'nın tembel ruhunu hiç okşamayacak şeylerdi... Nihayet, bu şaka değil, bir namus ve şeref meselesiydi. İş mahkemeye düşünce ismi etrafında birçok dedikodular meydana gelecekti. Davayı birkaç ay ileriye atmakla bunların önüne geçilecek miydi? Elbette hayır! Fakat gün doğmadan neler doğar; belki o zamana kadar, Safa'nın dediği gibi akla daha muvafık çareler gelirdi.

Sonra, Sadiye Hanım sayesinde kazandığı son rütbe, tarihçe eski olmakla beraber, kendisine pek yeni müjdelenmişti. Aradan birkaç ay geçerse belki biraz alışır, acıyarak, yahut eğlenerek bakanlara karşı daha ağır ve muhabbetli bir tavır alabilirdi.

Celil Hıfzı, gayet devamlı bir profesördü. Ufak tefek hastalıklar için bile bir saat dersini bırakmazdı. Fakat bu fevkalâde vaka karşısında o da bir defacık fevkâlade bir yalan uydurdu. Böbreklerinden rahatsız olduğu için hemen Bursa kaplıcalarına gitmek mecburiyetinde olduğunu söyleyerek izin aldı ve İstanbul'dan kaçtı.

Bununla beraber yaz tatiline zaten yirmi yirmi beş günlük bir zaman olduğu için bu büyük bir yolsuzluk da sayılmazdı.

* * *

Kimyagerin Mudanya'daki sütkardeşi Ahmet Nizami, eski bir binbaşıydı. Evinde ihtiyar bir ablasından başka kimsesi olmayan bu sakin adam, tekaüt olduktan sonra Mudanya'ya çekilmişti.

Neye İstanbul'da oturmadığını soranlara: "Büyük babadan kalma bir zeytinlik var... Mutlaka başında bulunmaya mecburum. Zeytinlerin bakılması bir mesele... Satılması bir mesele... Hâsılı, kolay iş değil!" derdi.

Binbaşının bakmak dediği şey üç beş günde bir zeytinliğe uğrayarak ağaçların arasında dolaşmak, mahsulün geçen ziyaretten beri ne kadar büyüdüğünü tayine çalışmaktı. Bununla beraber zeytinler ondan fiilî bir yardım görmeden kendi kendilerine ne olacaklarsa olurlardı. Çok ehemmiyetli olan satma meselesine gelince, Ahmet Nizami'nin kendine göre bir ince hesabı vardı: zeytinleri istemeye gelen ilk iki müşteriyi: "Acele etmeye gelmez. Daha işin başındayız. Elbet daha iyisi çıkar" diye mutlaka geri çevirir, fakat üçüncü bir müşteri çıktığı vakit ne verirse razı olurdu: "Bu kadar bekledim ya kâfi... Geçtim, bunu da bulamam... Ticarette fazla naz etmek iyi değildir" olurdu.

Ahmet Nizami, dünyada kimseyi sütkardeşi kadar sevmezdi. Esasen arasıra İstanbul'a uğradığı zaman ona misafir olurdu.

Fakat iki adam arasındaki sıkı yakınlığı gören Sadiye Hanım, zavallı binbaşıya kancayı takmış, türlü münasebetsizlikler, istiskaller, terbiyesiz alaylarla adamcağızın evden ayağını kesmişti.

Nizami, Celil'e karşı duyduğu muhabbetin büyüklüğüne kendi de akıl erdiremezdi: "Şu Allah'ın

hikmetine bak... İki damla süt amma, insanı nasıl birbirine kaynaştırıyor" derdi. Fakat bu sırrı ne sütte, ne hattâ ikisinin de kalender, babacan adamlar olmalarında aramak doğru değildi. İkisi de kendi âlemleri içinde yaşayan, konuşmak ihtiyacını pek az duyan insanlardı. Onun için hiç bir noktada birbirleriyle çatışmazlar, görüşmeleri karşı karşıya oturup -kelimenin gerçek manasıyla- birbirini görmekten ibaret kalırdı.

Hâsılı, konuşmaya, fikirler üzerinde anlaşmaya ihtiyaç görmedikleri, sırt sırta verip yatan kediler veya öküzler gibi sade birbirlerindeki sıcaklıktan duydukları lezzetle iktifa ettikleri içindi ki birbirlerini iptilâ derecesinde severlerdi.

* * *

— Hayat gibi deniz de ne ömür şeymiş.

Hayatında ilk defa gamsız, gailesiz bir yaz tatili geçiren Celil Hıfzı, hiç bir lüksü ihmal etmemiş, iki aylığına -kürekçisiyle beraber- kocaman bir sandal kiralamıştı.

Ahmet Nizami'nin ablasının dokuma bir minder örtüsünden yaptığı tentenin altında ne doyulmaz saatler geçiriyordu.

Deniz, çok defa can sıkacak kadar hareketsiz ve sakindi. Celil Hıfzı'nın tutulan çurçurların arası uzarsa, oturduğu yerde mışıl mışıl uyuduğu bile oluyordu. Hattâ bir kere böyle bir uyku esnasında sandalın kenarından, geniş kenarlı balıkçı şapkası düşmüş, sandalcı da kendi gibi dalgın bir adam olduğu için bu kazanın farkına varmamıştı. Daha kötüsü şapka-

nın uğradığı kaza bir kere de Celil Hıfzı'nın kendi başına da geldi.

Bir akşamüstü sahilden beş altı metre uzağa bir balıkçı mavnası gelmişti. Mavnanın teşkilâtı büyük olduğu için çeşitleri de tabiî çoktu; kefallar, lüferler, barbunyalar, mercanlar ve daha birçok nadide balıklar...

Artık çurçurdan bıkmaya başlayan Celil Hıfzı, o akşam ağız değiştirmek istedi.

Hem iyi çeşitlerden biraz balık seçmek, hem de sergiyi görmek için mavnaya gitmeye teşebbüs etti. Kara ile mavna arasındaki denizi geçmek için sandal yoktu. Balıkçılar, onu sırtlarında götürmeyi teklif ettiler. Ancak bu adamlar ne kadar sırım gibi de olsalar ağırlığı yüz kiloyu bulan Celil Hıfzı'yı çekemezlerdi... İki tanesinin çift araba atları gibi yan yana koşulup kuvvetlerini birleştirmesi lâzım geldi. Kimyager, bacağını balıkçılardan birinin sağ omuzundan, ötekini ikincisinin sol omuzundan aşırdı ve böylece ağırlığını ikiye taksim etti. Profesörün bu hesabı mukavemet kanunlarına pek uyuyordu; fakat belki de balıkçıların bu sanattaki ilk tecrübeleri olduğu için kanun biraz hatalı tatbik edildi ve kimyager yolun yarısında balıkçılarla beraber denize düştü.

Mavnadaki balıkçılarla, sahildeki üç beş ayak takımı, haykırıp gülüşmeye başladılar.

Fena halde heyecanlanan eski binbaşı:

— Ne gülüyorsunuz terbiyesizler... Bu, gülünecek şey mi? diye ötekine, berikine çıkışmaya kalkışıyordu.

Fakat su ile ağırlaşan beyaz pantolonunu şalvar gibi sallaya sallaya sahile doğru yürüyen Celil Hıfzı:

— Dur birader... Hakları var... Buna gülünmezse neye gülünür? diye bağırıyordu.

Profesör, kıyıda kendi haline baktıkça kendi de gülüyordu. Fakat kazayı bu kadar neşe ile karşılamasına rağmen heyecanlanmamış da değildir. Sütkardeşine yavaşça:

— Birader, ya maazallah karada başıma geleydi, bu ağır vücutla sen hali düşün, dedi.

Hayat gerçekten ne ömür şeydi... Sadiye Hanım olmayan yerde kaza, felâket bile âdeta eğlenceli, sevimli bir çehre alıyordu.

Celil Hıfzı, bazı balıkçılarla konuşmuş, bir gece ateş balığına çıkanlara arkadaşlık etmeyi kurmuştu. Fakat bu kaza, onu bu fikrinden vazgeçirdi. Kendi kendine:

— İşi tadında bırakalım, dedi, insan, dört karış sudan kendini kurtarıncaya kadar bu derece sıkıntı çekerse, Allah esirgesin, daha açıklarda başa gelecek bir kazayı sen var kıyas et...

Akşamları ortalık karardıktan çok sonra eve dönüyordu. O da bir başka zevk... Kapıda, kendisini eskisi gibi soğuk bir hava karşılamıyor, Ahmet Nizami, yahut ablası güler yüzle ona kapıyı açıyorlar, elinden sepetini alıyorlar, hatırını soruyorlardı.

Celil Hıfzı, bu dakikada duyduğu gönül ferahlığını düşündükçe, gözlerini havaya kaldırıyor:

— Ya Rabbi, ben ne kadar aza kanaat edecek bir insanmışım... Bu Sadiye'den başka kim olursa olsun her günümü bir bayram edecekmiş... Meğer ben ne belâya düşmüşüm! diyordu.

Eylül yarılanmıştı. İstanbul'daki avukattan hâlâ katî bir haber yoktu. Fakat Celil Hıfzı, bunu pek o kadar umursamıyordu. Sadiye Hanım, pek açık bir rezalet yapıp onu dile düşürecek yaşı çoktan geçmişti. Ayrı yaşadıkları, eş dostça öğrenildikten sonra hafif tertip bir dedikodudan da pek bir şey çıkmazdı. Şu halde bir an evvel mahkemeden bir boşanma kararı almak için tatlı canını sıkıntıya sokması hiç doğru değildi.

Celil Hıfzı, sonbahar imtihanlarına iki gün kala bavulunu bağladı, Mudanya iskelesinden birkaç sepet Bursa şeftalisi alarak vapura bindi.

Sadiye Hanımın bulunduğu yerden mümkün olduğu kadar uzak olmak için evvelâ Beyoğlu taraflarında bir pansiyon odası tutmayı kurmuştu. Fakat sonradan tereddüde düştü. Alışmadığı alafranga hayat ona bir tuhaf gelecekti. Sonra kış kıyamette Üniversiteye gidip gelmek de zor olacaktı.

Bunun için Samatya'da ihtiyar bir Ermeni kadının evinde oturan bir bekâr arkadaş aynı evde ona da bir oda teklif edince hemen razı oldu.

Burasını Beyoğlu'na tercih etmek için birçok sebepler vardı:

Bir kere ev gibi mahalle de sessiz sedasızdı. Ne araba, ne otomobil, ne de satıcı yaygarası...

Sonra, oturduğu oda denizi görüyor, onda kırkından sonra uyanan bu yeni aşkı memnun ediyordu.

Ev, alaturka idi, istediği kılıkla dolaşabilecek, meselâ entari ve nalınla bahçeye, hattâ kapının önüne çıkarsa kimse kendisini ayıplamayacaktı.

Ev sahibi Nazik dudu, gayet tatlı dilli, güler yüzlü

bir kadındı. Hattâ Celil Hıfzı, merhum Felek bacı ile onun arasında bir gizli benzeyiş bile buluyordu; birisi bir müslüman zenci, öteki Muşlu bir hıristiyan Ermeni olan bu iki kadın arasındaki bu yakınlığa hayret ediyordu.

Hâsılı, bir Beyoğlu pansiyonu ile Samatya'daki bu tahta payandalı çarpık ev arasında dünya kadar fark vardı.

Kimyager, bu evde iki ay kàdar gayet keyifli bir ömür sürdü. Vaktinin büyük bir kısmını üniversitede geçiriyor, sonra Şehzadebaşı gazinolarından birinde oturup gazete okuyor, birkaç ahbapla konuşup dertleşiyor, nihayet, günden güne artan şişmanlığına bir ilâç olmak üzere, yürüye yürüye evine dönüyordu.

Geceleri Nazik duduya komşu evlerden misafir gelirdi.

Kıranta Ermeni balıkçılar, Nazik dudunun gençlik arkadaşı, samur kaşlı, ter bıyıklı, kırmızı yanaklı topaç gibi Ermeni kızları...

Celil Hıfzı, sık sık bu toplantılarda bulunuyordu.

Kimyager, Nazik dudunun misafirlerine bu fakir insanların aklına sığmayacak bir bollukla gevrek, reçel, çay, kuru ve taze çeşit çeşit yemişler ikram ettiği için onu yere göğe koyamıyorlardı.

Balıkçılarla tatlı tatlı denizden ve balıktan bahsediyor, ihtiyar dudulara Ermeni yemekleri tarif ettirerek cep defterine yazıyor, genç kızlara, nişanlılarına dair şakalar ediyor, onları utançlarından domates gibi kızartıyor, yüzlerindeki ergenlikleri çatlayıp kanıyacak hale getiriyordu. Yalnız civar evlerden birine yine hain bir gramofon musallat olmuştu.

Bazı plaklar, söyledikleri şeyle uyandırdıkları fikir

arasında yine hiç bir münasebet olmadığı halde Rıfkı'yı hatırlatmaya, onu için için işlemeye başladı. Bereket versin, arasıra Sadiye Hanımın sesini hatırlatan pis bir ses: "Gel, gel, gel, barışalım" diye bağırarak kimyageri yerinden sıçratıyor, yavaş yavaş sarmaya başlayan sebepsiz hüzünden kurtarıyordu.

7

Hayat ne sudan tesadüflerin oyuncağıdır. Yine bir akşamüstü Celil Hıfzı, kararmaya başlamış sokaklardan Samatya'ya dönüyordu. Bir yangın viranesinde Rıfkı'yı gördü.

Çocuk, sırtında kayışlı bir mektep çantası, elleri pantolonunun ceplerinde, kaydırak oynayan dilenci çocuklarını seyrediyordu.

Garip bir tesadüf olarak ikisi de aynı saniyede birbirlerine baktılar.

Kimyagerin yüreği birdenbire "hop" etti. Sokakta alacaklısına rastlamış bir borçlu gibi hemen başını havaya kaldırdı. Acele yürüyor gibi görünmemekle beraber bacaklarını alabildiğine açmaya başladı.

Rıfkı da Celil Hıfzı'yı gördüğü halde görmezlikten gelmiş, kayıtsız bir tavırla ona arkasını çevirmişti. Fakat onun dokuz yaşındaki çocuk kafası kendine göre kimbilir neler düşünmüş ki birdenbire kimyagerin arkasından bir koşu kopardı. Biraz sonra soluk soluğa ona yetişti. Baba diye yahut adıyla çağırmaya cesaret edemeyerek birkaç adım uzaktan:

— Bana baksanıza... Diye seslendi.

Celil Bey, evvelâ aldırmamak istedi. Fakat ikinci-

sinde, çaresiz, başını çevirdi, cam gibi donuk bir gözle görmeden bakarak:

— Ne istiyorsun? dedi.

Fakat bu sualin bir konuşma kapısı açmasından korkuyormuş gibi hemen sert bir sesle ilâve etti:

— Hadi çocuk... İşine git!

Celil Hıfzı, bunu söyledikten sonra azimli adımlarla yoluna devam etti. Rıfkı, bir kere daha olduğu yerde durmuştu. Fakat kimyager, köşeyi döneceği vakit ikinci defa arkasından koştu, korkak bir şikâyetle sordu:

— Ben size ne yaptım?

Celil Hıfzı, bu sefer daha sert ve yabancı bir sesle:

— Haydi bakalım işine. Çek arabanı!..

Çocuk, yine sokağın ortasında kalakaldı.

Celil Hıfzı, devriye gezen bir jandarma gibi aynı sert adımlarla yürüdü, yürüdü, yürüdü.

Fakat kulakları gayrıihtiyarî arkasında bir ayak sesi arıyordu. Epeyce gidip de bunu işitmeyince durdu, sonra arkasına döndü.

Baktı ki sokak boş, bomboş... O vakit içinde büyük bir kese veya ur patlamış gibi heybetli vücudu söndü, boğazından doğru ağzına bir zehir acılığı yayılmaya başladı.

Hay Allah belâsını versin... Bu, ne aksi tesadüf böyle! Yumurcağın bu saatte buralarda ne işi var?..

Bununla beraber, belki yine o günkü gibi kapıyı çaldı, çaldı, açan olmadı, eşiğe oturup çantasını açtı. Öğleden kalan yiyeceğin kırıntılarını yedi. Sonra kaybolmuş bir köpek yavrusu gibi dolaşa dolaşa buralara geldi.

Acaba yolu bulabilecek mi?

Yolu bulsa bile anasını evde bulacağı yine şüpheli...

Nazenin, belki çaydadır, yahut sinemada...

Ayrıldığı günden beri ay yirmi dokuz dedi mi onun kendini de, yumurcağını da ferah ferah geçindirecek kadar para gönderiyor... Fakat çocuk hâlâ arkasında yazlık elbiselerle gezmekte, yalnız kirden, tozdan renkleri değişmiş... Galiba biraz da kolları, paçaları kısalmış...

Kolların, paçaların kısalması demek çocuğun boy atıp büyümesi demek...

Eskiden daha zayıf ve süzgün olması da belki boya çekmesinden ileri geliyor... Yahut da kesilmeyen, bakılmayan saçlarının öksüz çocuklar gibi büklüm büklüm uzamasından. Vücut bir acayip makina, insan da onun manivelâsını filân bilmemekle beraber zemin ve zamana göre pekâlâ kullanıp giden makinistidir.

Celil Hıfzı, çocukla bir an yüz yüze geldiği zaman belki şuursuz bir manevra yapmış, gözlerinin adeselerini daraltmak veya genişletmek gibi gizli bir hareketle onu kendisine göstermemeye çalışmıştı.

Fakat o cehennem makinası bunu bir an ona sezdirmeden Rıfkı'nın bir fotoğrafını alıvermiş gibiydi. Adamcağız, gecenin gittikçe artan karanlığı içinde, yelkeni rüzgârsız kalmış battal bir mavuna gibi, ağır ağır ilerlerken, o gizli fotoğraf plağı beyninin karanlık odasında bilinmez eczalarla muamele görüp develope oluyor, çocuk, daha süzülüp incelmiş yüzüyle, uzamış, dağınık saçlarıyla gözünün önüne di-

kiliyordu. Al bakalım güle güle kullan, bu gözünün önünde:

"Ben ne yaptım size?" diye sızlanırken Nazik dudunun baharlı dolmaları boğazından geçsin!

Celil Hıfzı, bir köşe başında sekiz on yaşlarında bir dilenci çocuğuna tesadüf etti, cebinden bir çeyrek, çantasından bir elma çıkarıp verdi. Fakat bunu da kâfi görmeyerek daha kıymetli, çocuğun daha muhtaç olduğunu zannettiği bir şeyler vermek istedi.

Etrafına bakındıktan sonra bir kabahat yapıyor gibi utana utana çocuğun yüzünü okşadı.

* * *

Onu karşıdan görür görmez:

— Beyim geç kalmışsın... Bizi merakta koydun, diye bağıran Nazik dudunun nazik ve neşeli yüzü bu gece Celil Hıfzı'yı mennun edemedi.

Halindeki düşkünlüğe bir bahane göstermiş olmak için:

— Yorgunum, hemen yatacağım, diye odasına çıkıyordu.

Fakat Nazik dudu, onu bırakmadı.

— Kaynım Bedros usta gelmiştir, dedi, malûm ya adamcağız, oğlu öleli divane gibi bir şey olmuştur. Bir şişe rakı almışım, iyi mezeler de hazırladım. İki kadeh de sen içmez misin?.. Yorgunlukta iyidir derler.

Celil Hıfzı, birdenbire odasına çıkmaktan vazgeçti.

Oğlunu kaybetmiş bir baba!

Bu gecelik yakınlığı bundan fazla şifa verecek bir

arkadaş tasavvur edilemezdi. İki dertli, Nazik dudunun dokuma örtülü köşe minderine karşı karşıya oturdular.

Celil Hıfzı, binde bir, iki üç kadeh rakı içerdi. Fakat bu gece tam sırasıydı.

İlk iki kadeh, kimyagerin neşesini yerine getirir gibi olmuştu. Fakat üçüncüde komşudaki melûn gramafon yine başladı.

Hem de ne çalıyordu?

"Niçin gücendin sen bana dilber"

"Ne yaptım sana söyle aşikâr"

Gramafon, kimyagerin tam yarasına basmıştı. Rakıya alışık olmayan profesör üç kadehte altı üstüne gelen kafasıyla düşünmeye çalışıyordu.

"Musikiden anlamam. Böyle olmakla beraber bu yavan, avanak şarkıdan müteessir olacak kadar da zevksiz değilim. Bu, insanlık namına ayıp bir münasebetsizlik..."

Fakat bu doğru muhakeme bir türlü adamcağızın içinde kabardıkça kabaran, bağıra bağıra ağlamak arzusunu bastıramıyordu.

— "Ne yaptım sana söyle aşikâr" Bedros ustanın yüzüyle gramafonun sesi yavaş yavaş siliniyor, kayboluyor, çocuk, karşısında boynunu bükerek "Ben size ne yaptım?" diye sızlanıyordu.

Celil Hıfzı, son bir ümitle dolu bir kadeh daha içti. Fakat umduğunun aksine olarak bir kat daha gevşedi. Başında yeni bir fikir uyanıyordu:

— Ayıp, gülünç ne demek. Asıl ayıp ve gülünç

olan şey böyle uydurma fikirlere kapılarak yüreğimizden gelen halis bir duyguyu boğmaya uğraşmaktadır. Madem ki yüreğim ağlıyor, gözünü ağlatmaktan menetmişsin ne çıkar, ne değişir! Görülüyor ki yemek, içmek, uyumak gibi bu da bir ihtiyaç... Kimden sıkılıp da tatlı canını sıkıntıya sokuyorsun a budala... Bırak şu musibet göz yaşlarını kana kana aksın. Belki biraz da ferahlarsın...

Celil Hıfzı, kendi kendine bunları söyledikten sonra kalın sesiyle bağıra bağıra ağlamaya başladı. Gözyaşlarının, hıçkırıklarının arasında zaman zaman Rıfkı'nın taklidini yapıyor, sesini incelterek: "Size ne yaptım, ben, size ne yaptım?" diye mırıldanıyor, sonra kendi sesiyle ona cevap vererek, göğsünü yumrukluya yumrukluya ağlayıp duruyordu: "Ne mi yaptın yumurcak? Ne yapacaksın? Beni canevimden vurdun, bir de "Ben size ne yaptım?" diye soruyor yumurcak..."

Ertesi sabah Celil Hıfzı, avukatına gitti:

— Birader, ben bu gece uzun uzun düşündüm, dedi, dün Rıfkı'yı gördüm. Çocuğun hali bana pek dokundu. Bu kadın bu zavallıyı berbat edecek. İyisi mi onu yanıma almaya karar verdim. Ancak evlât yahut evlâtlık sıfatıyla değil, küçük bir arkadaş sıfatıyla...

— !!!???

— Neye öyle acayip acayip yüzüme bakıyorsun?.. İzah edersem anlayacaksın? Ben vaziyette olan bir insan biraz mezhebi geniş olursa görenek icabı ya-

pacağı nihayet şudur: kendinin olmayanı atıp kesmen, kendisine ait kalanı alıkoymak... Ben işte bunun tamamıyla aksini yapacağım. Yani kadını atıp çocuğu alıkoyacağım... Fakat yine tekrar ediyorum, öyle bir evlât sıfatıyla filân değil, meselâ sokakta rastgelinmiş bir çocuk sıfatıyla...

Sadiye, benim nikâhımda kalırsa Rıfkı ile birbirimizi sevmemiz hem halka, hem kendi kendimize karşı bir şenaat gibi görünür.

Halbuki o, aradan çıkarsa çocukla ben iki yabancı oluruz demektir ki mesele kalmaz. Görüyorsun ki benim gibi adam için boyunduruksuz yaşamak mümkün olmuyor. Birini çıkarıp daha bir temizcesini takacağız.

Şimdi, senin yapacağın iş gayet basit... Sadiye'yi görürsün, boşanmaya ve çocuğu bana bırakmaya razı olursa bir ev vereceğimi ve münasip bir aylık bağlayacağımı söylersin...

Şayet tekrar benim gibi bir aptal bulup varırsa bu aylığın kesilmeyeceğini de temin edersin... Malımı bildiğim için bu şartlara sevine sevine razı olacağından eminim.

SON